

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE
YA MAJI NA MAZINGIRA KUHUSU SHUGHULI
ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI KWA KIPINDI
CHA FEBRUARI, 2023 HADI FEBRUARI, 2024**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023]*

FEBRUARI, 2024

YALIYOMO

Ukurasa

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Maelezo ya Jumla.....	1
1.2 Muundo wa Taarifa.....	2
1.3 Madhumuni ya Taarifa	2
1.4 Msingi wa Utekelezaji wa Shughuli za Kamati	3
1.5 Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati.....	4
1.6 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati	5
1.6.1 Uchaguzi wa Mwenyekiti na Makamu Mwenyekiti wa Kamati	6
1.6.2 Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023	6
1.6.3 Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa Fedha 2023/2024.....	7
1.6.4 Kushiriki katika Mafunzo na Semina	7
1.6.5 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge.....	7
1.6.6 Kupokea na Kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Majukumu ya OMRM na Wizara ya Maji	8
SEHEMU YA PILI.....	13
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI ...	13
2.1 Maelezo ya Jumla.....	13
2.2 Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira	13
2.3 Wizara ya Maji	27
2.4 Ziara za kutembelea miradi mbalimbali	40
2.4.1 Bodi ya Maji Bonde la Wami/Ruvu	40
2.4.2 Bwawa la Mindu	42

2.4.3 Bwawa la Kidunda	42
2.4.4 Kituo cha Umahiri.....	43
2.4.5 Utekelezaji wa Mradi wa Maji wa Miji Ishirini na Nane (28) 44	
2.4.6 Kiwanda cha LODHIA	44
SEHEMU YA TATU	46
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	46
3.1 Maoni ya Kamati.....	46
3.1.1 Maoni ya jumla	46
3.1.2 Maoni mahsusi ya Kisekta.....	47
3.2 Mapendekezo ya Kamati	50
3.2.1 Mapendekezo kwa Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira	50
3.2.2 Mapendekezo kwa Wizara ya Maji.	62
SEHEMU YA NNE	74
4.0 HITIMISHO	74
4.1 Shukrani	74
4.2 Kutoa Hoja	77

ORODHA YA VIFUPISHO VYA MANENO

BLM	-	Baraza la Mawaziri
BRELA	-	Business Registrations and Licencing Agency
CCM	-	cha Mapinduzi
COP 28	-	28 th Conference of Parities
DAWASA	-	Dar es Salaam Water Supply and Sanitation Authority
DSM	-	Dar es Salaam
DUWASA	-	Dodoma Urban Water Supply and Sanitation Authority
EWURA	-	Energy and Water Utilities Regulatory Authority
GCF	-	Green Climate Fund
GEF	-	Global Environmental Facility
ILMS	-	Intergrated Water Leakage Management System
LDCF	-	Least Developed Countries Fund
M&E	-	Monitoring and Evaluation
NAFORMA	-	National Forest Resource Monitoring and Assesment
NEMC	-	National Enviromental Management Council
OMRM	-	Ofisi ya Makamu wa Rais –Mazingira
RUWASA	-	Rural Water Supply and Sanitation Agency
SDGs	-	Sustainable Development Goals
TBS	-	Tanzania Bueral of Standards
TMA	-	Tanzania Meteorological Agency

**TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA MAJI NA MAZINGIRA KWA KIPINDI
CHA FEBRUARI, 2023 HADI FEBRUARI, 2024**

*[Inatolewa Chini ya Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023]*

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia afya njema na uhai na kuweza kukutana siku ya leo.

Mheshimiwa Spika, Kamati za Kudumu za Bunge ikiwemo Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira, zimeundwa kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Ibara ya 96 ikisomwa pamoja na Kanuni ya 135 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, nakushukuru kwa kunipa fursa ya kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira kwa mara ya kwanza kuhusu utekelezaji wa Majukumu na shughuli za Kamati kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2023 hadi Februari, 2024.

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Muundo wa Taarifa hii umezingatia matakwa ya Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 ambayo yanaainisha Sehemu nne za Taarifa kama ifuatazo: -

- a) Sehemu ya Kwanza ni Utangulizi wenye maelezo ya jumla pamoja na njia na mbinu zilizotumika katika kutekeleza majukumu ya Kamati;
- b) Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati;
- c) Sehemu ya Tatu inabainisha Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati na;
- d) Sehemu ya Nne inatoa hitimisho.

1.3 Madhumuni ya Taarifa

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inalenga kuliwezesha Bunge lako Tukufu kwa niaba ya Wananchi ambao ndiyo wamelipa jukumu hilo la kuisimamia Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 63 (2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kufuatilia hatua zilizofikiwa katika utekelezaji wa masuala mbalimbali yaliyo chini ya Wizara ya Maji na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira pamoja na kubainisha maeneo yenye mafanikio na yale yenye changamoto. Aidha, Maudhui ya Taarifa yanalisaidia Bunge kuhakiki hatua zinazofikiwa na Serikali ili kukidhi matarajio ya Wananchi kwa shughuli za Wizara ya Maji na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira.

1.4 Msingi wa Utekelezaji wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 8(1) (b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 inatambulisha Lengo Kuu la Serikali la kuwezesha Ustawi wa Wananchi. Vile vile, Ibara ya 63(2) ya Katiba imelipa Bunge jukumu la kuisimamia na kuishauri Serikali kwa niaba ya Wananchi.

Aidha, Ibara ya 96(1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 inatoa Mamlaka kwa Bunge kuunda Kamati za Bunge za namna mbalimbali kadiri litakavyoona inafaa kwa ajili ya utekelezaji bora wa Madaraka yake.

Ni kwa Mukstadha huo, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira ni miongoni mwa Kamati Kumi na Nane za Kudumu za Bunge chini ya Kanuni ya 137 ikisomwa pamoja na Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge na ni miongoni mwa Kamati Kumi na Moja za Kisekta.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 6 (6) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira ina jukumu la kusimamia Wizara ya Maji na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira.

Mheshimiwa Spika, Nyongeza ya Nane, 7 (1) (a - d) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 imeainisha Majukumu ya Kamati za Kudumu za Bunge za Kisekta ikiwemo Kamati ya Maji na Mazingira kuwa ni pamoja na: -

- a) Kushughulikia Bajeti ya Wizara inazosisimamia;

- b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- c) Kushughulikia Taarifa za utendaji za kila mwaka za Wizara hizo pamoja na Taasisi zilizo chini yake; na
- d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

1.5 Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, ili kuliwezesha Bunge kuhusianisha matokeo ya shughuli za Kamati yanayoripotiwa na mapendekezo yatakayotolewa, naomba kubainisha njia na mbinu zilizotumika kutekeleza majukumu ya Kamati kwa mujibu wa Kanuni ya 142 (a) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023. Njia hizo ni: -

- a) Vikao vya kupokea na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara ya Maji na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira na Taasisi zilizo chini yake kwa mujibu wa Kifungu cha 7(1) (c) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 kwa lengo la kufahamu Utendaji, mafanikio na changamoto wanazokutana nazo;
- b) Ziara za kukagua Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha unaoisha kwa mujibu wa Kanuni ya 117(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge ili kujiridhisha kuhusu hatua za utekelezaji na ufanisi wake (*Value for Money*).
- c) Vikao vya Uchambuzi wa Bajeti za Wizara ya Maji na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira na Taasisi zilizopo chini ya Wizara

hizi kwa mwaka wa fedha 2023/2024 kwa mujibu wa Kifungu cha 117(2) na 7(1) (a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge;

- d) Ziara za kutembelea Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Maji na Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira ili kuona namna wanavyotekeleza shughuli zao; Mafanikio na changamoto zinazowakabili kisha kuishauri Serikali kwa lengo la kuboresha Huduma ya Maji na Mazingira.
- e) Vikao vya pamoja na wadau wa Sekta ya Maji na Mazingira kwa lengo la kufahamu majukumu yao; Mafanikio na changamoto wanazokabiliana nazo ili kuishauri Serikali ipasavyo; na
- f) Mafunzo na Semina kuhusu Sekta za Maji na Mazingira kwa lengo la kuwajengea uelewa Wajumbe juu ya Sekta hizo.

Mheshimiwa Spika, njia hizo ziliwezesha Kamati kutekeleza shughuli zake na kupata tija ya utekelezaji wa majukumu yake yaliyotajwa katika Kanuni za Kudumu za Bunge. Naomba kulihakikishia Bunge lako Tukufu kuwa maudhui ya Taarifa hii ni matokeo ya njia nilizozitaja.

1.6 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa ya Kanuni ya 7(1) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 katika kipindi cha Februari, 2023 hadi Februari, 2024, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira imetekeleza shughuli zifuatazo: -

1.6.1 Uchaguzi wa Mwenyekiti na Makamu Mwenyekiti wa Kamati

Mheshimiwa Spika, tarehe 10 Februari, 2023 Kamati ilikutana na kumchagua Mwenyekiti na Makamu Mwenyekiti wa Kamati ili kukidhi masharti ya Kanuni ya 135 (10) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023.

1.6.2 Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa ya Kanuni ya 117(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 inayozitaka Kamati za Kudumu za Bunge za Kisekta kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha unaoisha, Kamati ilitembelea na kukagua Miradi Saba (7) ambapo Miwili (2) ilitokelezwa chini ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira na Mitano (5) chini ya Wizara ya Maji. Naomba kulikumbusha Bunge lako Tukufu kuwa ufafanuzi wa kina kuhusu miradi hii pamoja na Maoni na Ushauri ulitolewa Bungeni wakati wa Mkutano wa Kumi na Moja wa Bunge.

Mheshimiwa Spika, pamoja na ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha unaoisha, Kamati ilipata fursa ya kutembelea miradi mingine iliyo chini ya Wizara inazosisimamia ili kuona hatua za utekelezaji wake na thamani ya fedha (*Value for Money*). Maelezo ya kina kuhusu miradi iliyotembelewa yanapatikana sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

1.6.3 Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa Fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, mwezi Machi, 2023 Kamati ilichambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazosisimamia kwa mwaka wa fedha 2022/ 2023 na kufanya ulinganisho wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa mwaka wa Fedha 2023/2024 kwa kuzingatia Masharti ya Kanuni ya 117 (2) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1) (a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge.

Maoni ya Kamati yaliyotokana na shughuli hii yaliwasilishwa Bungeni tarehe 24 Aprili, 2023 na tarehe 10 Mei, 2023.

1.6.4 Kushiriki katika Mafunzo na Semina

Mheshimiwa Spika, Wajumbe wa Kamati walipata fursa ya kushiriki katika Mafunzo na Semina zilizoandaliwa na Ofisi ya Bunge, Wizara na Taasisi zilizo chini ya OMRM na Wizara ya Maji pamoja na Taasisi zisizo za Kiserikali.

Mheshimiwa Spika, Mafunzo na Semina hizo zililenga kuongeza uelewa na ujuzi wa Wajumbe wa Kamati katika Nyanja mbalimbali ikiwa ni pamoja na kuwakumbusha majukumu na wajibu wa Kibunge katika kuisimamia na kuishauri Serikali.

1.6.5 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotolewa kwa Serikali wakati wa Mkutano wa Kumi wa Bunge. Napenda kuliarifu Bunge lako

Tukufu kwamba kwa kiasi kikubwa Serikali imetekeleza Maazimio ya Bunge na Maazimio mengine utekelezaji wake unaendelea. Mfano wa Maazimio ambayo utekelezaji wake unaendelea ni: -

(a) Ofisi ya Makamu wa Rais –Mazingira

Pendekezo la kufanyia marekebisho Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura 191, ili iweze kuendana na Sera ya Taifa ya Mazingira ya mwaka 2021. Ni rai ya Kamati kwamba mchakato huu utaharakishwa.

(b) Wizara ya Maji

Kuratibu mchakato wa kupitia upya Sera ya Taifa ya Maji ya mwaka 2002. Kamati ilielezwa kuwa mchakato wa uhuishaji wa Sera ya Taifa ya Maji unaendelea na upo katika ngazi ya awali ya majadiliano.

Mheshimiwa Spika, mfano wa Azimio lililotekelezwa kikamilifu chini ya Wizara ya Maji ni Serikali kuanzisha Kitengo cha Tathmini na ufuatiliaji (M&E) ambacho tayari kimeanza kutekeleza majukumu yake.

1.6.6 Kupokea na Kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Majukumu ya OMRM na Wizara ya Maji

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Kifungu cha 6 (6) (a) na (b) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1) (c) na (d) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, katika kipindi cha mwaka mmoja Kamati ilipokea na kujadili taarifa mbalimbali za utekelezaji wa majukumu ya Wizara inazosisimamia kama ifuatavyo: -

(a) Ofisi ya Makamu wa Rais –Mazingira

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa OMRM, Kamati ilipokea na kujadili taarifa zifuatazo: -

- (i) Hatua zilizofikiwa katika kuhuisha Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004, na changamoto zilizopo;
- (ii) Taarifa ya hali ya Mazingira kwa miaka mitatu kuanzia 2021-2023;
- (iii) Hatua zilizofikiwa juu ya uratibu na utekelezaji wa mpangokazi wa Taifa wa kupunguza matumizi ya zebaki; Mafanikio na changamoto;
- (iv) Maendeleo (*Progress*) ya biashara ya Kaboni Tanzania, ikijumuisha misitu iliyosajiliwa kwenye Biashara ya kaboni; mafanikio na changamoto;
- (v) Utekelezaji wa Mpango Kabambe wa Hifadhi ya Mazingira (***Environmental Master Plan***); Mafanikio na changamoto;
- (vi) Udhhibiti wa uchafuzi wa Mazingira hususan taka ngumu na za plastiki; Mafanikio na changamoto;
- (vii) Taarifa ya fedha ya Mifuko ya Mazingira na mabadiliko ya tabianchi ikijumuisha, *Adaptation Fund, LDCF, GCF na GEF* kwa kipindi cha miaka kumi (10);
- (viii) Mikakati ya kukabiliana na uchafuzi wa Mazingira kwenye mito na mifereji katika Majiji, hususan Jiji la Dar es Salaam;

- (ix) Utekelezaji wa Mkakati wa Taifa wa kukabiliana na Mabadiliko ya tabianchi wa miaka mitano (*National Climate Change Response Strategy 2021-2026*);
- (x) Hali ya Ufanisi katika uchakataji na uandaaji wa Taarifa za hali ya Mazingira; Mafanikio na Changamoto;
- (xi) Tathmini za mazingira kimkakati (*Strategic Environmental Assessments*) pamoja na Ufanisi wa Tathmini za athari kwa Mazingira (*Environmental Impact Assessment*); Mafanikio na Changamoto;
- (xii) Hali ya upatikanaji wa fedha na Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa Kipindi cha nusu mwaka Julai hadi Disemba, 2023;
- (xiii) Maazimio yaliyofikiwa katika Mkutano wa Kimataifa wa masuala ya mabadiliko ya tabianchi (COP 28);
- (xiv) Taarifa za utekelezaji wa masuala ya Mazingira kwa Wizara za kisekta; Mafanikio, changamoto na hatua za utatuzi; na
- (xv) Hali ya usimamizi wa utekelezaji wa Mipango ya ulinzi wa mazingira katika maeneo lindwa; Mafanikio na Changamoto na hatua za utatuzi.

(b) Wizara ya Maji

Mheshimiwa Spika, katika Wizara ya Maji Kamati ilipokea na kujadili taarifa zifuatazo: -

- (i) Hali ya Upatikanaji wa Maji Nchini; mafanikio na changamoto;
- (ii) Usimamizi wa Rasilimali za Maji nchini hususan shughuli zinazotekelezwa na Mabonde ya Maji; mafanikio na changamoto zilizopo;
- (iii) Shughuli zinazotekelezwa na Mfuko wa Taifa wa Maji; mafanikio na changamoto;
- (iv) Shughuli zinazotekelezwa na Chuo Cha Maji; mafanikio na changamoto;
- (v) Utekelezaji wa Mipango Shirikishi ya Usimamizi na Uendelezaji wa Rasilimali za Maji (*Integrated Water Resources Management and Development Plans*);
- (vi) Mkakati wa Wizara/Serikali katika kuweka na kuimarisha miundombinu ya Majitaka katika Majiji ya Dodoma, Mbeya, Mwanza, Dar es Salaam na Arusha; mafanikio na changamoto;
- (vii) Hatua iliyofikiwa katika utekelezaji wa Mradi wa kuchukua maji kutoka Ziwa Victoria kuyapeleka katika Mikoa ya Singida na Dodoma;
- (viii) Shughuli zinazotekelezwa na Mamlaka ya Majisafi na Usafi wa Mazingira (*DAWASA* na *DUWASA*); Mafanikio na Changamoto;
- (ix) Hali ya upatikanaji wa fedha na Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Maji kwa Kipindi cha nusu mwaka kuanzia Julai hadi Disemba, 2023;

- (x) Hatua zinazochukuliwa na Wizara katika kutatua Migogoro kati ya watumiaji wa maji nchini; Mafanikio na Changamoto;
- (xi) Hali ya Miundombinu ya Maji na huduma ya Majisafi na usafi wa Mazingira Vijijini (RUWASA); Mafanikio na changamoto;
- (xii) Mikakati ya kukabiliana na majitaka katika Miji midogo; Mafanikio na changamoto na;
- (xiii) Utendaji wa Mamlaka ya Udhibiti wa huduma za Nishati na Maji (EWURA) katika Sekta ya Maji kwa Kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Juni 2023; Mafanikio na changamoto.

Mheshimiwa Spika, lengo la Kamati kupokea na kujadili taarifa za Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara inazosisimamia ilikuwa ni kutekeleza jukumu lake la Kibunge la kuisimamia na kuishauri Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 ikisomwa pamoja na Kanuni ya 7(1)(c) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023. Baada ya majadiliano, Kamati ilibaini masuala mbalimbali ambayo yanafafanuliwa katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

2.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili ya Taarifa inahusu Matokeo ya Uchambuzi wa Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati kwa kipindi cha mwaka mmoja. Uchambuzi huo unafafanua shughuli zilizotekelezwa kwa kila Wizara na kubainisha mafanikio na changamoto kama ifuatavyo: -

2.2 Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Tangazo la Serikali la Majukumu ya Wizara la mwezi Julai 2021 (*Assignment of Ministerial Responsibilities Government Notice No. 534 of 2nd July, 2021*), majukumu ya Ofisi ya Makamu wa Rais –Mazingira ni pamoja na: -

- (a) Kuandaa na kusimamia utekelezaji wa Sera ya Mazingira;
- (b) Kuratibu na kusimamia mabadiliko ya Tabianchi;
- (c) Kuhamasisha uzalishaji unaozingatia hifadhi ya mazingira na uchumi wa kijani;
- (d) Kuratibu hifadhi na usimamizi wa mazingira na kusimamia Sheria ya Mazingira Sura 191; na
- (e) Kusimamia shughuli za Baraza la Taifa la Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira.

Aidha, Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira inatekeleza majukumu yake ya kimuundo kwa kuzingatia maelekezo ya Viongozi Wakuu wa Serikali, Malengo ya Maendeleo Endelevu ya Umoja wa Mataifa (*SDGs 2030*), Ajenda ya Afrika 2063, Dira ya Taifa ya

Maendeleo 2025, Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu ya Mwaka 2020, Mpango Kabambe wa Usimamizi wa Mazingira 2022-2032 na Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22-2025/26.

Mheshimiwa Spika, kuanzia kipindi cha Februari, 2023 hadi Februari, 2024 kwa upande wa OMRM, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa kwenye maeneo yafuatayo: -

(a) Hatua zilizofikiwa katika kuhuisha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura 191 na changamoto zilizopo

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya hatua zilizofikiwa katika kuhuisha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura ya 191 ambapo ilielezwa kwamba, Marekebisho ya Sheria hiyo ni makubwa kwa sababu yanagusa mabadiliko ya Mfumo wa Kitaasisi ikiwa ni pamoja na kuifanya NEMC kuwa Mamlaka na kuanzishwa kwa Mamlaka ya Taifa ya Uratibu wa Kaboni.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba, kutokana na Marekebisho makubwa katika Sheria hiyo, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ilishauri Marekebisho hayo yafanyike kwa kuandaa Muswada mahsusi wa Marekebisho ya Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura ya 191.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa changamoto za ucheleweshaji wa Marekebisho ya Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura 191 kuwa ni upatikanaji wa nafasi ya kuwasilisha Waraka na Andiko la Marekebisho ya Sheria kwa BLM ili kupata idhini ya NEMC kuwa Mamlaka na kuanzishwa kwa Mamlaka ya Taifa ya Uratibu wa Kaboni. Aidha, Kamati

ilielezwa kuwa Muswada huo ulitarajiwa kuwasilishwa Bungeni mwezi Novemba, 2023, hata hivyo Muswada huo haukuwasilishwa Bungeni.

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhishwa na maelezo yaliyotolewa kwamba kuchelewa kwa Marekebisho ya Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura 191 yanatokana na **kukosa nafasi ya kuwasilisha** Waraka na Andiko la Marekebisho ya Sheria kwa BLM kutokana na ratiba ya Sekretarieti ya BLM.

(b) Taarifa ya hali ya Mazingira nchini kwa miaka mitatu kuanzia 2021-2023;

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura 191 Kifungu cha 175(1) kinamtaka Mkurugenzi wa Mazingira kuandaa na kuchapisha taarifa ya hali ya Mazingira nchini kila baada ya miaka miwili. Kamati ilielezwa kwamba hadi sasa taarifa tatu zimeandaliwa (2008, 2014 na 2019) na taarifa ya nne iko katika mchakato wa maandalizi.

Mheshimiwa Spika, shughuli za kibinadamu kama kilimo kisicho endelevu, ufugaji usiowiana na maeneo ya malisho, ukataji hovywa wa misitu ni kisababishi kikubwa cha uharibifu wa Mazingira. Kwa mfano asilimia 90 ya Watanzania wanategemea nishati inayotokana na kuni na mkaa. Utafiti unaonesha kuwa Misitu ina eneo la hekta **Milioni 48.1** sawa na asilimia **55** ya eneo lote la Ardhi ya Tanzania Bara. Kiwango cha ukataji miti kinakadiriwa kuwa hekta **469,420** kwa mwaka. Kwa mujibu wa tathmini ya uharibifu wa misitu (NAFORMA, 2015) iliyofanywa Kikanda ilibaini kuwa Kanda ya Magharibi hususan Mikoa ya Tabora, Shinyanga, Kigoma na Katavi inaongoza kwa ukataji wa miti kwa hekta **2,222,561**, ikifuatiwa

na Kanda ya Kusini (Kilwa, Ruvuma, Lindi na Mtwara) kwa hekta **1,053,784**; Kanda ya Kati (Singida, Manyara na Dodoma) kwa hekta **1,031,316** na Kanda ya Nyanda za juu Kusini (Rukwa, Mbeya, Njombe, na Iringa) kwa hekta **1,030,732**.

Mheshimiwa Spika, uharibifu wa Mazingira una athari nyingi katika jamii ikiwemo; ongezeko la mafuriko, ukame, uharibifu wa vyanzo vya maji, ongezeko la athari za mabadiliko ya tabianchi, upotevu wa rutuba ya udongo na kupungua kwa samaki na viumbe vingine vya majini.

(c) Hatua zilizofikiwa juu ya Uratibu na Utekelezaji wa Mpangokazi wa Taifa wa kupunguza matumizi ya Zebaki; Mafanikio na changamoto.

Mheshimiwa Spika, Zebaki ni moja ya kemikali hatarishi yenye athari kwa binadamu na mazingira na imeorodheshwa na Shirika la Afya Duniani kuwa miongoni mwa kemikali kumi hatarishi licha ya kutumiwa na Wachimbaji Wadogo katika kuchenjua dhahabu.

Mheshimiwa Spika, kutokana na athari za Zebaki, mwaka 2013 kulianzishwa Mkataba wa Minamata kuhusu Zebaki ambapo Ibara ya 7 ya Mkataba inaelekeza nchi Wanachama kuandaa na kutekeleza Mpangokazi wa Taifa wa kupunguza matumizi ya Zebaki kwa Wachimbaji Wadogo wa dhahabu. Tanzania iliridhia na kuanza kutekeleza Mkataba huo tarehe 5 Oktoba, 2022.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Matakwa ya Ibara ya 7 ya Mkataba wa Minamata, nchi yetu ilianda Mpangokazi wa

Taifa wa kupunguza matumizi ya Zebaki kwa Wachimbaji Wadogo wa dhahabu (2020-2025).

Mheshimiwa Spika, lengo la Mpangokazi huu ni kupunguza matumizi ya Zebaki, ikiwezekana kuondoa kabisa kemikali hii katika shughuli za Wachimbaji Wadogo wa dhahabu, huku ukihamasisha matumizi ya teknolojia mbadala ili kupunguza changamoto za kiafya, Kiuchumi, Kijamii na Kimazingira zinazotokana na matumizi ya Zebaki kwa Wachimbaji Wadogo.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Mpangokazi wa Taifa wa kupunguza matumizi ya Zebaki kwa Wachimbaji Wadogo wa dhahabu na Mkataba wa Minamata kuhusu Zebaki, kwa kipindi cha Julai 2021 hadi 2023, OMRM imepata mafanikio mbalimbali ikiwemo: -

- (i) Utekelezaji wa Mradi wa Kudhibiti Athari za Zebaki kwa afya ya binadamu na Mazingira kwenye shughuli za Uchimbaji mdogo wa dhahabu nchini (*Environmental Health and Pollution Management Project – EHPMP*). Tanzania ni miongoni mwa nchi tano za Afrika zinazotekeleza Mradi huu katika Mikoa ya Geita, Mwanza, Shinyanga, Mara, Singida, Mbeya na Songwe chini ya ufadhili wa *Global Environmental Facility (GEF)* kwa Ruzuku ya **Dola za Marekani 7,339,450** na utekelezaji wake ni wa miaka Minne na;
- (ii) OMRM imetoa elimu kwa wadau wapatao **5,871**, wakiwemo wachimbaji wadogo wa dhahabu **(5,601)**, wakaguzi wa mazingira na migodi **(80)**, Maafisa

Waandamizi wa Wizara na Taasisi za Serikali **(90)** na Waandishi na Wahariri wa vyombo vya Habari **(100)**. Elimu hii ilitolewa kwa njia ya semina, mafunzo, na warsha.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana kutokana na Mpangokazi wa Taifa wa kupunguza matumizi ya Zebaki (2020 – 2025), Kamati ilibaini changamoto zifuatazo:

-

- (i) Uelewa mdogo wa Jamii kuhusu athari zitokanazo na matumizi ya Zebaki na;
- (ii) Uwekezaji mdogo katika tafiti na teknolojia mbadala ya uchenjuaji wa dhahabu kwa wachimbaji wadogo.

(d) Maendeleo ya Biashara ya Kaboni Tanzania, ikijumuisha misitu iliyosajiliwa kwenye Biashara ya kaboni; Mafanikio na changamoto.

Mheshimiwa Spika, chimbuko la biashara ya kaboni linatokana na athari ya ongezeko la gesijoto katika uso wa dunia inayochangiwa na shughuli mbalimbali za kibinadamu kama vile usafirishaji, shughuli za Viwanda na uharibifu wa misitu. Ili kukidhi matakwa ya makubaliano ya Mkataba wa Paris katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi, nchi zilizoendelea ambazo ni wazalishaji wakubwa wa gesijoto ikiwemo Kaboni zinatakiwa kuwekeza zaidi katika Miradi itakayosaidia kupunguza kiwango cha uzalishaji wa gesijoto (*mitigation*) kwa lengo la kupunguza athari zitokanazo na mabadiliko ya tabianchi.

Mheshimiwa Spika, Miongoni mwa miradi inayosaidia kupunguza athari zitokanazo na mabadiliko hayo inajumuisha miradi ya matumizi ya nishati jadidifu, upandaji na utunzaji wa

miti na misitu na usimamizi mzuri na uhifadhi sahihi wa taka. Biashara ya Kaboni imeshika kasi katika maeneo mbalimbali ya nchi yetu ambapo tayari kuna baadhi ya Vijiji vimeanza kunufaika kwa uwepo wa biashara hii.

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa mipango ya kuendeleza Biashara ya Kaboni nchini, OMRM imefanikiwa katika maeneo mbalimbali ikiwemo: -

- (i) Hekta **430,592** za misitu ya Vijiji zimeingia kwenye biashara ya Kaboni katika Halmashauri za; Kiteto, Mbulu na Tanganyika kati ya Hekta **1,356,759.4** za Vijiji **589** zilizohifadhiwa. Miradi mingine ya biashara ya kaboni nchini ni pamoja na Miradi ya taka katika Jiji la Dar es salaam na;
- (ii) Hadi kufikia mwezi Julai 2023, Tanzania ilipokea jumla ya maombi **25** ambayo yamesajiliwa katika kituo cha uratibu wa Kaboni nchini ambapo Taifa limefaidika kwa jumla ya **Dola za Marekani 192,469**. Aidha, Katika kipindi cha mwaka 2022/2023, Miradi iliyotekelezwa chini ya Kampuni ya *Carbon Tanzania* imeingiza jumla ya **Dola za Marekani 817,735.03** kutokana na mauzo ya viwango vya Kaboni katika Halmashauri ya Tanganyika;

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana kutokana na biashara ya Kaboni, Kamati ilibaini changamoto zifuatazo: -

- (i) Kuwepo kwa mchakato mrefu na gharama kubwa za kuandaa Miradi ya biashara ya Kaboni na Uhaba wa Wataalamu wa kuandaa Miradi katika nchi zinazoendelea na;

(ii) Uelewa mdogo wa Wananchi kuhusu biashara ya Kaboni.

Mheshimiwa Spika, Ni rai ya Kamati kwamba licha ya manufaa yanayoweza kupatikana kutokana na biashara ya Kaboni msisitizo wa utunzaji wa mazingira upewe kipaumbele.

(e) Udhibiti wa Uchafuzi wa Mazingira hususan taka ngumu na za plastiki; Mafanikio na changamoto

Mheshimiwa Spika, Matumizi ya mifuko ya plastiki yamesababisha athari kubwa kwa mazingira ikiwa ni pamoja na athari kwa viumbe hai wadogo, mifugo, Wanyama wa porini, mimea na hata ardhi.

Mheshimiwa Spika, itakumbukwa kwamba tarehe 1 Juni, 2019, Serikali ilitoa Tamko la kusitisha matumizi ya mifuko ya plastiki kupitia Kanuni ya Usimamizi wa Marufuku ya matumizi ya mifuko ya plastiki zilizofanyiwa maboresho mwaka 2022 kwa kuzingatia marufuku ya kofia za chupa za plastiki. Aidha, Kanuni hizi ziliruhusu kuwepo kwa mifuko mbadala na kutoa msamaha kwa vifungashio vya plastiki vinavyotumika kwa huduma za afya, bidhaa za Viwandani na Sekta ya Ujenzi, Sekta ya Kilimo au vyakula kwa masharti ya kuhakikisha kuwa vinakidhi matakwa ya viwango vya ubora vinavyotolewa na TBS.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza masharti ya Kanuni ya udhibiti wa mifuko ya plastiki, OMRM kwa kushirikiana na Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira imefanikiwa katika maeneo mbalimbali ikiwemo: -

- (i) NEMC imeweza kubainisha Wawekezaji waliokuwa wanazalisha bidhaa za plastiki na kuwaelekeza kusajili Viwanda vyao kwa Mamlaka husika;
- (ii) Fursa za uwekezaji wa kutengeneza mifuko mbadala zimejitokeza kwa wingi na kutoa ajira na;
- (iii) Tanzania kutambuliwa Kimataifa kati ya nchi zilizochukua hatua ya kusitisha matumizi ya mifuko ya plastiki.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika udhibiti wa taka za plastiki, Kamati ilibaini changamoto zifuatazo: -

- (i) Uwepo wa Viwanda visivyo rasmi majumbani mwa watu, ambavyo kuvipata kwake ni changamoto;
- (ii) Kuingizwa nchini na kuzalishwa kwa mifuko mbadala mingi isiyokuwa na viwango vya ubora uliothibitishwa na TBS kama inavyoelekezwa na Sheria;
- (iii) Mikoa inayopakana na nchi ambazo bado hazijapiga marufuku matumizi ya plastiki kama vile Msumbiji, Burundi, DRC na Zambia ina changamoto kubwa ya udhibiti wa vibebesheo vya plastiki na mbadala (visivyokuwa na viwango) vinavyoingia nchini kwa njia rasmi na zile zisizo rasmi na;
- (iv) Kuwepo kwa taka za mifuko ya plastiki kwenye mazingira mbalimbali nchini hususan kwenye maeneo ya mito, mabonde, fukwe ya bahari na maeneo ya wazi.

(f) Mikakati ya kukabiliana na Uchafuzi wa Mazingira kwenye mito na mifereji katika Majiji, hususan Jiji la Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, Mito mingi katika Jiji la Dar es salaam imekuwa ikikumbwa na changamoto ya kupokea taka ngumu na mchanga kutoka katika maeneo mbalimbali. Hali hii inatokana na uchimbaji holela wa mchanga katika maeneo ya mito na utupati hovywa wa taka katika maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, hadi Oktoba, 2023 eneo la mito lenye urefu wa takribani **mita 99,677** katika mito **tisa (9)** ya Mkoa wa Dar es salaam ambayo ni mto Msimbazi, Mbezi, Tegeta, Nyakasangwa, Mpiji, Luhanga, Kibangu, Kibwegere na Kigori imesafishwa. Aidha, OMRM imefanikiwa kuimarisha kingo za mito kwa kupanda **miti takribani 24,000** ambayo ni rafiki kwa mazingira pamoja na ujenzi wa kuta imara (*gabions*) kwa baadhi ya maeneo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua hizo, Kamati ilibaini uwepo wa changamoto zifuatazo: -

- (i) Kutokuwepo kwa Mipango ya kudumu ya usafishaji na ujenzi wa kingo za mito kwa maeneo korofi;
- (ii) Uelewa mdogo wa Jamii juu ya Sheria, Kanuni na taratibu mbalimbali za Usimamizi wa Mazingira uliosababisha kuwepo kwa makazi holela yasiyozingatia Mipango Miji hasa maeneo ya kando ya mito;
- (iii) Uwezo mdogo wa Mamlaka za Serikali za Mitaa kukusanya taka kwa wakati na kuzipeleka sehemu husika na;

(iv) Ukosefu wa maeneo ya kutosha ya kuhifadhia taka katika mitaa mbalimbali

(g) Utekelezaji wa Mkakati wa Taifa wa kukabiliana na Mabadiliko ya tabianchi wa miaka mitano (*National Climate Change Response Strategy 2021-2026*)

Mheshimiwa Spika, Lengo la kuwa na Mkakati wa Taifa wa kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi (2021-2026) ni haja ya Taifa ya kuimarisha juhudi na kujenga uwezo wa Kitaifa wa kuhimili athari za mabadiliko ya tabianchi kwa kupunguza uzalishaji wa gesijoto na kuongeza hali ya uhimilivu kwa Wananchi na kuwawezesha kunufaika na fursa mbalimbali zilizopo.

Mheshimiwa Spika, mabadiliko ya tabianchi ni suala mtambuka linalogusa Sekta zote muhimu za uzalishaji. Mkakati huo umedainisha maeneo mbalimbali ambayo yatapewa kipaumbele katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Mkakati huu, Sekta mbalimbali zimekuwa zikichukua hatua za kukabiliana na janga hili. Miongoni mwa hatua zilizochukuliwa ni pamoja na kuhamasisha matumizi ya mbegu bora za Kilimo zenye kuhimili mabadiliko ya mazingira, matumizi ya nishati safi kwa ajili ya kupikia, kuhamasisha Kampeni za upandaji miti kwa njia mbalimbali kama mbio za mwenge, kuratibu Miradi ya biashara ya Kaboni kupitia Kituo cha Taifa cha kuratibu Kaboni na kuanzisha Kitengo cha hifadhi za bahari na maeneo tengefu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua zinazochukuliwa katika kutekeleza Mkakati wa Kukabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi, Kamati ilibaini changamoto mbalimbali zikiwemo: -

- (i) Uelewa mdogo wa Wananchi kuhusu umuhimu wa kuhifadhi mazingira na namna ya kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi;
- (ii) Uwezo mdogo wa kifedha kwa Taasisi na nchi zinazoendelea katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi; na
- (iii) Kutokuwepo kwa mkakati wa Kitaifa wa kudhibiti uharibifu wa Mazingira katika milima mikubwa nchini.

(h) Hali ya Ufanisi katika uchakataji na uandaaji wa Taarifa za Hali ya Mazingira; Mafanikio na Changamoto

Mheshimiwa Spika, Uandaaji wa taarifa ya Hali ya Mazingira Nchini, unafanyika kwa mujibu wa Kifungu cha 175 (1) cha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura ya 191. Taarifa hiyo huangazia maeneo mahususi kwa kuzingatia visababishi vya tatizo, hali ilivyo, athari ya tatizo kwa mazingira na hatua mbalimbali zilizochukuliwa kukabiliana na tatizo hilo (*Drivers, Pressure, Status, Impact and Response*).

Mheshimiwa Spika, umuhimu wa taarifa hii katika Ustawi wa Mazingira umesababisha maandalizi ya taarifa hizo kuhusisha Wataalamu Elekezi na Vikundi vya Wataalamu katika maeneo mahususi ya Uhifadhi wa Mazingira ili kutoa picha halisi na ya Kitaalamu kuhusiana na mazingira ya nchi katika maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, hadi sasa ni taarifa tatu za hali ya mazingira zilizoandikwa na kuwasilishwa mbele ya Bunge lako Tukufu. Taarifa hizo zimesaidia Taifa katika masuala mbalimbali yanayosaidia kwenye Uhifadhi wa Mazingira kama vile: -

- (i) Kubaini masuala mapya yaliyoingizwa kwenye Sera ya Taifa ya Mazingira ya mwaka 2021 na;
- (ii) Kuandaa Mpango Kabambe wa Taifa wa Usimamizi wa Mazingira (2022-2032).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini changamoto kubwa zinazokwamisha hali ya ufanisi katika Uandaaji wa Taarifa ya Mazingira kuwa ni pamoja na:-

- (i) Tatizo la upatikanaji wa takwimu na taarifa za masuala ya Mazingira katika Wizara za Kisekta na Mamlaka za Serikali za Mitaa na;
- (ii) Kutokutekelezeka kwa masharti ya uandaaji wa taarifa hiyo ndani ya miaka miwili kama ilivyoainishwa katika Sheria ya usimamizi wa Mazingira Sura ya 191.

(i) Tathmini za Mazingira Kimkakati (*Strategic Environmental Assessments*) pamoja na Ufanisi wa Tathmini za athari kwa Mazingira (*Environmental Impact Assessment*)

Mheshimiwa Spika, Tathmini za athari kwa Mazingira hufanyika katika hatua za awali wakati wa kupanga na kubuni mradi ili kutambua athari zitakazosababishwa na mradi na kutambua njia sahihi za kupunguza athari hasi. Aidha, tathmini za athari kwa Mazingira husaidia kuhakikisha kuwa shughuli na miradi ya maendeleo zinazingatia hifadhi ya

mazingira na misingi ya maendeleo endelevu, kuhakikisha kuwa watu wanaoathiriwa na mradi wanashirikishwa katika mchakato, kutoa mbinu za kitaalam za kupunguza athari za miradi kwa mazingira na jamii, kukuza uhusiano mzuri kati ya Serikali, Wataalam Elekezi, Wasimamizi wa mazingira, na Wananchi wanaozunguka mradi.

Mheshimiwa Spika, Tathmini za athari kwa mazingira hufanywa na washauri elekezi wanaotambuliwa kisheria na Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira kwa ajili ya kufanya shughuli hiyo. Kwa mujibu wa kifungu cha 29 cha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura ya 191 kinacholenga kuondoa mgongano wa kimaslahi, upendeleo na kwa madhumuni ya utendaji mzuri, Sheria imewazuia Watumishi wa Baraza, Wakala wa Baraza au mtu yeyote mwenye makubaliano kimkataba na Baraza kufanya mapitio ya tathmini ya athari kwa mazingira, atakayefanya utafiti wa athari kwa mazingira.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini changamoto ya kuwepo na Kanuni zinazokinzana na maelezo ya Sheria hiyo zinazowazuia Watumishi wote wa Serikali kufanya kazi za Tathmini ya Athari kwa Mazingira. Hatua hii imesababisha hata Wahadhiri wa Vyuo Vikuu ambao wanastahili kufanya kazi hizo ili kujijenga kiutendaji kuzuiwa. Hali hii inaweza kuwa na athari kubwa kwenye umahiri na ubora wa Wanafunzi wanaotegemea zaidi maarifa kwa vitendo kutoka kwa Wahadhiri hao. Vile vile, Kamati ilibaini kuwepo kwa changamoto nyingine kama vile Uhaba wa Wataalamu wenye ujuzi wa kutosha wa kuandaa mapitio ya tathmini ya athari za mazingira kwa baadhi ya miradi, Ukiukwaji wa Sheria kwa baadhi ya miradi kufanyika

pasipo tathmini ya athari kwa Mazingira na Ukosefu wa takwimu muhimu zinazoweza kusaidia utekelezaji madhubuti wa tathmini za athari kwa Mazingira.

2.3 Wizara ya Maji

Mheshimiwa Spika, Hati idhini ya Wizara ya Maji inabainisha majukumu ya Wizara ya Maji kuwa ni pamoja na; Kutayarisha na kusimamia utekelezaji wa Sera, Mikakati na Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji; Kutayarisha na kusimamia Sheria, Kanuni na Taaratibu zinazosimamia Sekta ya Maji; Kutafuta vyanzo mbalimbali vya fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maji; Kutoa miongozo ya kusimamia matumizi endelevu ya rasilimali za maji na utoaji wa huduma za maji na usafi wa mazingira Vijijini na Mijini; Kuendeleza tafiti kuhusu teknolojia bora zinazotumika katika kutoa huduma ya maji na; Kutekeleza ushauri wa Bodi ya Taifa ya Maji.

Aidha, Wizara ya Maji inatekeleza majukumu yake ya kimuundo kwa kuzingatia maelekezo ya Viongozi Wakuu wa Serikali, sambamba na Mipango mbalimbali ya Kitaifa na Kimataifa kama ilivyoainishwa kwenye Malengo ya Maendeleo Endelevu ya Umoja wa Mataifa (SDGs 2030); Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025 na Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu ya Mwaka 2020/2025.

Mheshimiwa Spika, Sera ya Taifa ya Maji ya mwaka 2002 inaelekeza kuwapatia Wananchi waishio Vijijini majisafi na salama katika umbali usiozidi **mita 400** kutoka kwenye makazi yao. Ili kufikia azma hiyo, Serikali imeendelea kuboresha hali ya upatikanaji wa huduma ya maji kwa Wananchi waishio Vijijini kwa kujenga na kukarabati miradi ya maji kwa lengo la kufikia **asilimia 85** ya Wananchi wanaopata huduma ya maji safi na salama katika

maeneo ya Vijijini na **asilimia 95** kwa Wananchi waishio Mijini ifikapo 2025.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia maelezo hayo, wakati wa utekelezaji wa majukumu ya Kamati, kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2023 hadi Februari, 2024 kwa upande wa Wizara ya Maji, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa kwenye maeneo yafuatayo: -

(a) Hali ya Upatikanaji wa Maji, Usimamizi wa Rasilimali za Maji na Utekelezaji wa Mipango Shirikishi ya Usimamizi na Uendelezaji wa Rasilimali za Maji

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa Hali ya upatikanaji wa Maji imefikia **asilimia 88** kwa maeneo ya Mijini na **asilimia 77** kwa maeneo ya Vijijini. Aidha, kufuatia kukamilika kwa ujenzi wa miundombinu ya maji katika Vijiji **9,670** kati ya **Vijiji 12,318**, kiwango cha upatikanaji wa maji kinatarajiwa kuongezeka hadi kufikia **asilimia 91** kwa maeneo ya Mijini na **asilimia 80** kwa maeneo ya Vijijini.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Juni, 2023, jumla ya vyanzo vya maji **1,473** vilihakikiwa ubora wake na matokeo yalionesha kuwa hali ya ubora wa maji katika vyanzo hivyo inaridhisha kwa matumizi ya Wananchi na afya ya ikolojia kwa ujumla wake.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea na usimamizi wa ubora wa maji ambapo imekuwa ikifuatilia na kuhakiki ubora wa maji katika vyanzo mbalimbali ili kuendelea kulinda afya za Wananchi kwa kuhakikisha

wanapata majisafi na salama kwa matumizi mbalimbali na kwa wakati wote.

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa shughuli za Usimamizi wa Rasilimali za Maji na Upatikanaji wa Huduma za Maji nchini, Wizara ya Maji imepata mafanikio yafuatayo: -

- (i) Kupatikana kwa **Dola za Marekani Milioni 125** kwa ajili ya ujenzi wa Bwawa la Farkwa ambapo utekelezaji wake umeanza kwa hatua za awali;
- (ii) Kuanza kwa utekelezaji wa ujenzi wa Bwawa la Kidunda kwa kutumia fedha za ndani, ambapo utekelezaji wake umefikia **aslimia 15**;
- (iii) Kukamilika kwa ujenzi wa Mabwawa ya Manda, Mtamba, Paranga, Karema Kuu, Kambi ya Nyasa, Haneti, Masaka, Itamboleo, Zebeya na Muko;
- (iv) Kuongezeka kwa maunganisho ya wateja wa huduma ya maji kutoka **1,372,189** mwaka 2021/2022 hadi kufikia **1,453,595** kwa mwaka 2022/2023;
- (v) Kukamilika kwa Miradi **630** ya Vijijini na Miradi **67** ya Mijini na kuongezeka kwa idadi ya Vijiji vinavyopata huduma ya maji kutoka Vijiji **9,114** mwaka 2021/2022 hadi kufikia Vijiji **9,670** kwa mwaka 2022/2023 na;
- (vi) Kutambuliwa kwa maeneo **172** yanayokisiwa kuwa na maji mengi chini ya ardhi kwa ajili ya uchimbaji wa visima vitakavyosaidia kuongeza upatikanaji wa maji.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Kamati ilibaini uwepo wa changamoto zifuatazo katika utekelezaji wa shughuli za Usimamizi wa Rasilimali za Maji na Upatikanaji wa Huduma za Maji nchini: -

- (i) Mahitaji makubwa ya fedha kwa ajili ya uwekezaji katika miradi mikubwa ya maji;
- (ii) Kutosambazwa kwa maji pamoja na kutokamilika kwa miradi mingi ya maji;
- (iii) Kasi ndogo ya uchimbaji wa visima vya majisafi na salama kwa kutumia mitambo 25 iliyonunuliwa na Serikali;
- (iv) Ongezeko kubwa la shughuli za binadamu zinazosababisha uharibifu wa vyanzo vya maji; na
- (v) Mabadiliko ya tabianchi yanasababisha vipindi virefu vya ukame na mafuriko hivyo kuleta uharibifu wa miundombinu.

(b) Mfuko wa Taifa wa Maji

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Taifa wa Maji ulianzishwa kwa Mujibu wa Sheria Na. 12 ya mwaka 2009 ya Usambazaji wa Majisafi na Usafi wa Mazingira. Lengo la kuanzishwa kwa Mfuko huu ni kuwa na rasilimali fedha ya uhakika kwa ajili ya kuongeza kasi ya utekelezaji wa Miradi ya maji na kuimarisha usimamizi na uendelezaji wa vyanzo vya maji. Hadi sasa chanzo kikuu cha fedha za Mfuko huu ni Tozo ya **Shilingi 50** kwa kila lita ya mafuta ya Dizeli na Petroli yanayotumika hapa nchini kilichoanzishwa kwa Sheria ya fedha ya mwaka 2015.

Mheshimiwa Spika, tangu kuanzishwa kwa Mfuko wa Taifa wa Maji mwaka 2015/16, umeweza kutuma fedha kwenye miradi **1,775** ya usambazaji wa maji Vijijini na Mijini na utunzaji wa vyanzo vya maji. Kati ya miradi hiyo, miradi **1,256** ni ya usambazaji maji Vijijini, miradi **403** ni ya usambazaji majisafi na

usafi wa mazingira Mijini na miradi **116** ni ya utunzaji wa vyanzo vya maji. Aidha, katika mwaka wa fedha 2022/23 Mfuko ulipokea jumla ya **Shilingi 137,513,787,091.28** ambapo kiasi cha **Shilingi 115,490,925,359.78** kilitumwa kwa watekelezaji wa miradi **325** katika maeneo mbalimbali nchini. Hadi mwezi Juni, 2023 kati ya miradi hiyo miradi **62** ilikuwa imekamilika na kuwanufaisha Wananchi wapatao **2,155,756** huku miradi **263** ikiendelea na utekelezaji katika mwaka wa fedha 2023/24.

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Taifa wa Maji umefanikiwa kuanzisha dirisha la mikopo yenye masharti nafuu kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maji ambapo Mamlaka za Maji zitakopa fedha za Mfuko na kurejesha kwa riba nafuu. Mikopo hiyo itasaidia kuongeza kasi ya utekelezaji wa miradi ya maji nchini hususani miradi midogo na ya kati maeneo ya Vijijini kutokana na chanzo cha uhakika cha fedha za utekelezaji wa miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika, licha ya kuwepo kwa mafanikio makubwa ya Mfuko wa Maji, Kamati ilibaini uwepo wa changamoto ya kuchelewa kutekelezwa kwa miradi mingi kutokana na uhaba wa fedha.

(c) Chuo Cha Maji

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Maji ni Taasisi ya Elimu ya Juu inayotekeleza majukumu yake kwa kufuata Sheria ya Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi Na. 9 ya mwaka 1997, Sheria ya Wakala za Serikali Na. 30 ya Mwaka 1997, Sera ya Taifa ya Maji ya Mwaka 2002, Sheria ya Usimamizi wa Rasilimali za Maji Na. 11 ya mwaka 2009 na Mabadiliko yake kupitia Sheria Na.

8 ya Mwaka 2022, na Sera, Sheria, Kanuni na Miongozo mtambuka inayotolewa na Serikali.

Mheshimiwa Spika Chuo cha Maji kina Kampasi tatu ambazo ni Kampasi kuu ya Ubungo, Kampasi ya Singida, na Kampasi ya Arusha – Ngurdoto. Chuo kinatoa Program 11 za mafunzo ambapo kati ya Program hizo, Program 6 ni za Stashahada na Program 5 ni za Shahada ya kwanza.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa mafanikio ya Chuo kuwa ni pamoja na: -

- (i) Udahili Wanafunzi **1,727** katika ngazi ya Shahada na **3,360** kwa ngazi ya Stashahada katika kipindi cha miaka miwili 2021/2022 hadi 2022/23;
- (ii) Kukamilisha uandaaji wa programu mpya 13 ambazo zinajumuisha programu 03 za Ufundi Stadi, 05 za Stashahada, 3 za Shahada ya kwanza na 02 za Shahada ya uzamili;
- (iii) Chuo kimekamilisha Ujenzi wa Madarasa mapya 17 na ukarabati wa Mabweni Sita katika Kampasi Kuu ya Ubungo ambapo Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alitoa **Shilingi Bilioni 1.5** na **Shilingi Milioni 900** zilitolewa na Wizara. Vile vile, Mabweni Matano yameongezewa ghorofa moja kwa kila moja, hivyo kuongeza malazi ya Wanafunzi kutoka Wanafunzi **580** kabla ya ukarabati hadi kufikia **780** mara ukarabati utakapokamilika;
- (iv) Chuo kimeendelea kuboresha huduma za upatikanaji wa majisafi na salama kwa kupima sampuli **1,506** za maji

kupitia Maabara ya Chuo kwa kipindi cha 2022/2023 hadi 2023/2024 na kutoa ushauri wa kitaalamu;

- (v) Wanachuo wamebuni Mfumo Jumuishi wa Usimamizi wa Mivujo (*Integrated Water Leakage Management System: ILMS*) wenye lengo la kupunguza upotevu wa maji. Mfumo umeanza kutumika kwenye Mamlaka mbalimbali za maji nchini ikiwemo Dodoma, Tanga, Mbeya na Zanzibar. Mfumo huo una uwezo wa kutoa tathmini ya hali ya maji ikiwa ni pamoja na wingi wa maji kwenye matenki pamoja na ubora wa maji; na
- (vi) Wanachuo wamebuni Mashine ya Maji (*Water ATM*). Mashine hii inafanya kazi kwa ufasaha hivyo, kuwawezesha watumiaji kujipatia majisafi na salama ya kunywa kwa bei nafuu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika Chuo cha Maji, Kamati ilibaini changamoto ya Upungufu wa Rasilimali Fedha kwa ajili ya kuboresha miundombinu, Uhaba wa Vitendea kazi na Upungufu wa Watumishi.

- (d) **Mkakati wa Wizara katika kuweka na kuimarisha Miundombinu ya Majitaka katika Majiji ya Dodoma, Mbeya, Mwanza, Dar es Salaam na Arusha; Mafanikio na changamoto**

Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuboresha huduma ya uondoaji wa majitaka katika maeneo mbalimbali ambapo majitaka hayo hutolewa kwa njia ya Mfumo wa mabomba na magari ya majitaka. Hadi sasa Miji yenye mitandao ya majitaka ni Arusha, Tanga, Dodoma, Moshi, Morogoro, Mwanza, Iringa, Songea, Mbeya, Tabora na Dar es salaam.

Mheshimiwa Spika, hali ya uimarishaji wa miundombinu ya majitaka hususan katika Majiji ya Dodoma, Mbeya, Arusha, Mwanza na Dar es salaam imeonesha kuwa hadi kufikia Juni, 2023 mtandao wa majitaka ulikuwa kama ifuatavyo: -

- (i) Katika Jiji la Mwanza Mtandao wa majitaka ulikuwa na urefu wa Kilomita **149.27** wenye maunganisho **5,678**;
- (ii) Katika Jiji la Dodoma Mtandao wa majitaka ulikuwa na urefu wa Kilomita **121.37** unaounganisha Kata 14 kati ya 41 huku ukihudumia Wateja **6,310**;
- (iii) Katika Jiji la Mbeya mtandao wa majitaka ulikuwa na urefu wa Kilomita **138** wenye maunganisho **2,910** ya Wateja;
- (iv) Katika Jiji la Arusha mtandao wa majitaka ulikuwa na urefu wa Kilomita **268.66** unaohuduma wateja **10,282** na;
- (v) Katika Jiji la Dar es salaam mtandao wa majitaka ulikuwa na urefu wa Kilomita **512** unaohudumia maeneo machache ya Jiji hilo yakiwemo *city center*, Kariakoo, Upanga, Mikocheni, *Regent Street*, Kijitonyama, Mwenge, Sinza, Buguruni, Barabara ya Pugu, Tazara, Ubungo, Lugalo, *Airwing*, *Airport*, Ukonga, Mgulani na Chuo Kikuu cha Dar es salaam.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Mkakati wa Wizara katika kuweka na kuimarisha miundombinu ya Majitaka katika Majiji ya Dodoma, Mbeya, Mwanza, Dar es Salaam na Arusha, Kamati ilibaini changamoto zifuatazo: -

- (i) Asilimia ndogo ya eneo lenye mtandao wa majitaka;
- (ii) Upungufu wa fedha za miradi ya majitaka inayosababisha kuwa na kasi ndogo ya utekelezaji;

- (iii) Utumiaji mbaya wa mtandao wa majitaka unaosababisha kuziba mara kwa mara na;
- (iv) Wizi wa mifuniko ya chuma ya chemba za majitaka.

Mheshimiwa Spika, ni Dhahiri kwamba bado kuna kazi kubwa ya kuendelea kuboresha mifumo ya majitaka ili kusaidia Wananchi kuepukana na magonjwa ya mlipuko kama kipindupindu yanayoweza kujitokeza pale mifumo hiyo inapokuwa haikidhi mahitaji ya Wananchi.

(e) Utekelezaji wa Mradi wa kuchukua maji kutoka Ziwa Victoria kuyapeleka katika Mikoa ya Singida na Dodoma

Mheshimiwa Spika, Mradi wa kuchukua maji kutoka ziwa Victoria na kuyapeleka katika Mikoa ya Singida na Dodoma ni suluhisho la muda mrefu na endelevu litakalosaidia kuondokana na adha ya upungufu wa majisafi na salama katika maeneo hayo. Mradi huu unakadiriwa kugharimu **Shilingi Trioni Moja, Bilioni Miambili Sabini na Mbili, Milioni Miambili Kumi na Tatu Laki Tatu na Kumi na Mbili Efu (1,272,213,312,000/=)**.

Mheshimiwa Spika, mradi huu unakadiriwa kunufaisha Wananchi zaidi ya **Milioni Kumi (10)** katika Mikoa ya Singida na Dodoma pamoja na maeneo yote yatakayokuwa ndani ya ushoroba wa urefu wa Kilomita 12 kwa pande zote za njia Kuu ifikapo 2055. Vile vile, mradi huu utasaidia kuwa na mfumo wa kusambaza maji yenye ubora kwa ajili ya mahitaji ya Majumbani, Viwandani, Madini, usindikaji wa mazao ya Kilimo na Viwanda, hivyo, kukuza uchumi, kuboresha ulinzi wa vyanzo vya maji na kupunguza adha kwa Wanawake na Wasichana kutokana na kuchota maji kwa umbali mrefu.

Mheshimiwa Spika, licha ya Wizara ya Maji kuwa kwenye mchakato wa manunuzi ya mshauri ambaye atafanya tafiti zote muhimu zitakazoweza utekelezaji wa mradi kuanza, Kamati haijaridhishwa na mwenendo wa utekelezaji wa mradi huo.

(f) Mamlaka ya Majisafi na usafi wa Mazingira DAWASA na DUWASA

Mheshimiwa Spika, Mamlaka za majisafi na usafi wa mazingira zimepewa jukumu la kutoa huduma za majisafi na usafi wa mazingira kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na miongozo inayohusu utoaji wa huduma za usafi wa mazingira pamoja na uendelezaji na utunzaji wa miundombinu ya majisafi na usafi wa mazingira

Mamlaka ya Majisafi na Usafi wa Mazingira Dar es salaam

Mheshimiwa spika, Vyanzo vikuu vya maji kwa DAWASA ni Mto Ruvu unaochangia **asilimia 79** ya maji yote yanayozalishwa, Mto Kizinga **asilimia 2**, Mto Wami **asilimia 1** na visima vilivyopo katika maeneo mbalimbali vinavyochangia asilimia **18**.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia DAWASA inaendelea na maandalizi ya mradi wa kutoa maji kutoka Mto Rufiji, sambamba na mradi wa Bwawa la Kidunda ambapo ujenzi wake unaendelea. Aidha, Bwawa la Kidunda litasaidia kuimarisha mtiririko wa maji ya kutosha katika Mto Ruvu kwa kipindi chote cha mwaka.

Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto ya mabadiliko ya tabianchi inayosababisha hali ya ukame na kuathiri kiwango cha maji katika Mto Ruvu, kumekuwa pia na changamoto ya uharibifu unaotakana na shughuli za binadamu kama kilimo, ufugaji, ukataji na uchomaji moto misitu, uchimbaji wa madini na uvuvi zinazofanyika katika maeneo mbalimbali ya mto Ruvu pamoja mito

midogo inayotiririsha maji katika Mto Ruvu, ikiwemo Mto Mgeta, Mto Mvuha, Mto Mngazi, na Ruvu Mkuu.

Mheshimiwa Spika, katika utoaji wa huduma ya maji kwa kipindi cha kuanzia mwezi Juni, 2019 hadi mwezi Septemba, 2023, DAWASA imeongeza idadi ya wateja kutoka wateja **265,712** hadi kufikia wateja **421,802** sawa na ongezeko la wateja wapya **156,090**.

Mheshimiwa Spika, sambamba na miradi ya majisafi na salama, Mamlaka imeendelea kutekeleza ujenzi wa mradi mkubwa wa majitaka unaohusisha ujenzi wa mtambo wa kisasa wa kuchakata majitaka kwa mita za ujazo **16,000** kwa siku katika eneo la Mbezi Beach, na kuunganisha wateja **wapya 11,488** kwa maeneo yanayozunguka mtambo. Kazi hizi zinatekelezwa kwa fedha kutoka Benki ya Dunia kiasi cha **Dola za Marekani Milioni 56.95**, sawa na **Shilingi Bilioni 131**.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini changamoto zinazokwamisha juhudi za utoaji wa huduma za majisafi na usafi wa Mazingira kwa Wananchi kama ifuatavyo: -

- (i) Mahitaji makubwa ya fedha kwa ajili ya uwekezaji kwenye miundombinu ya majisafi na majitaka;
- (ii) Taasisi za Serikali kutolipa Ankara za huduma ya maji;
- (iii) Ujenzi wa Makazi usiozingatia taratibu za Mipango Miji;
- (iv) Uchakavu wa mabomba ya usambazaji wa maji;
- (v) Uvamizi na uharibifu wa vyanzo vya maji na;
- (vi) Mabadiliko ya Tabianchi.

Mamlaka ya Majisafi na Usafi wa Mazingira Dodoma (DUWASA)

Mheshimiwa Spika, DUWASA inahudumia maeneo mbalimbali yaliyopo katika Jiji la Dodoma ambapo katika kila eneo kuna vyanzo vya maji vinavyojitegemea.

Mheshimiwa Spika, DUWASA ina jumla ya wateja **79,101** wa majisafi ikijumuisha wateja wa majumbani, Taasisi, Biashara na Viwanda. Aidha, inahudumia Kata 30 kati ya 41 zilizopo katika Wilaya ya Dodoma Mjini, Kata 3 kati ya 36 katika Wilaya ya Chamwino, Kata 4 kati ya 22 katika Wilaya ya Kongwa, na Kata 1 kati ya 22 katika Wilaya ya Bahi.

Mheshimiwa Spika, ili kupunguza changamoto ya upatikanaji wa maji katika Jiji la Dodoma, DUWASA inatekeleza miradi ya uchimbaji na uendelezaji wa visima katika eneo la Nzuguni kwa awamu mbili. Awamu ya kwanza inachimba visima vinne (4) kwa gharama ya **Shilingi 4,391,901,658.77**. Hadi sasa Mradi umefikia **asilimia 96** ya utekelezaji na umeanza kutoa huduma kwa baadhi ya maeneo wakati umaliziaji unaendelea. Mradi huu utaongeza uzalishaji wa maji hadi **kufikia lita 76,000,000** kwa siku na kuhudumia watu **wapatao 75,968** katika eneo la Nzuguni na baadhi ya maeneo ya jirani.

Mheshimiwa Spika, katika awamu ya pili ya mradi wa Nzuguni visima vitano (5) vinachimbwa kwa gharama **ya Shilingi Milioni 220**. Hadi sasa utekelezaji wake umefikia **asilimia 70**. Aidha, uchimbaji wa kisima cha majaribio chenye urefu wa **mita 300** unaendelea kwa gharama ya **Shilingi Milioni 570** ambapo utekelezaji wake umefikia **asilimia 90**.

Mheshimiwa Spika, DUWASA vilevile inaendeleza uchimbaji wa visima kumi na moja (11) pembezoni mwa mji wa Dodoma kwa gharama ya **Shilingi Milioni 440** ambapo hadi sasa visima sita vimechimbwa sawa na **asilimia 55**.

Mheshimiwa Spika, DUWASA pia inatekeleza, Mradi wa ukarabati wa Mfumo wa majitaka Area C na Area D ikiwa ni pamoja na kuhamisha wateja 200 kutoka mtandao wa zamani. Mradi huu unagharimu jumla ya **Shilingi Bilioni 6.6** ambapo kazi hiyo imefikia **asilimia 99**. Aidha ujenzi wa mtandao wa majisafi na majitaka katika Mji wa Serikali Mtumba unaendelea kwa gharama ya **Shilingi Bilioni 51.9**. Hadi sasa taratibu za manunuzi zimekamilika na utekelezaji unatarajia kuanza mwezi Februari 2024 na kukamilika ndani ya mwaka mmoja.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa mafanikio ya DUWASA yaliyopatikana kwa kipindi cha 2021 hadi 2023 kuwa ni pamoja na: -

- (i) Kupungua kwa upotevu wa maji kutoka **asilimia 38** mwezi Juni, 2021 hadi kufikia **asilimia 29** mwezi Juni, 2023;
- (ii) Kuongeza makusanyo kutoka **Shilingi Bilioni 1.9** hadi **Shilingi Bilioni 2.4** kwa mwezi katika kipindi cha mwaka 2023;
- (iii) Kuongeza mtandao wa majisafi kutoka **Kilomita 562.85** mwaka 2020 hadi **1,160.183** mwaka 2023; na
- (iv) Uanzishwaji wa Kitengo cha huduma kwa Wateja kinachotoa huduma kwa masaa 16 kwa wiki.

Mheshimiwa Spika, pamoja na uwepo wa hali inayoridhisha ya utendaji kwa DUWASA, Kamati ilibaini uwepo wa changamoto zifuatazo: -

- (i) Uhaba wa vyanzo vya maji kwa eneo la utoaji wa huduma Dodoma;
- (ii) Upungufu wa maji ikilinganishwa na mahitaji ya sasa ambayo ni **Lita 133,800** kwa siku huku uzalishaji ukiwa ni **Lita 68,600** kwa siku sawa na asilimia 51 ya mahitaji yote kwa siku, hali inayolazimu kuwepo kwa mgao wa maji;
- (iii) Ufinyu wa mtandao wa majisafi na majitaka;
- (iv) Mabwawa ya majitaka swaswa kuzidiwa na kushindwa kukidhi viwango vinavyotakiwa na;
- (v) Wizi wa maji unaofanywa na baadhi ya Wananchi.

Mheshimiwa Spika, kufuatia taarifa za Mamlaka za Majisafi na Usafi wa Mazingira zilizowasilishwa ni dhahiri kwamba Mamlaka zote za maji zinahitaji fedha zaidi ili kukamilisha utekelezaji wa Miradi mbalimbali itakayosaidia upatikanaji wa maji kwa kiwango kinachohitajika.

2.4 Ziara za kutembelea miradi mbalimbali

Mheshimiwa Spika, katika kipindi kinachotolewa taarifa, Kamati ilipata fursa ya kutembelea miradi mbalimbali katika Mikoa ya Morogoro, Pwani, Tabora na Dodoma. Miradi iliyotembewa ni pamoja na: -

2.4.1 Bodi ya Maji Bonde la Wami/Ruvu

Mheshimiwa Spika, Bodi ya Maji Bonde la Wami/Ruvu ilianzishwa mwaka 2002 ikiwa na jukumu la kulinda, kutunza na kuhifadhi Rasilimali za Maji na Mazingira kwa kushirikiana na wadau mbalimbali kwa mujibu wa Sheria ya Usimamizi wa Rasilimali za Maji Namba 11 ya Mwaka 2009.

Mheshimiwa Spika, Bodi ya Maji Bonde la Wami/Ruvu ina Vyanzo vya maji **233** vitokanavyo na Mito **2**, Vijito **116**, Chemichemi **21**, hifadhi za visima **9**, Mabwawa **64** na, maeneo uovu **21** Bodi inahudumia Mikoa **6**, yenye watu Milioni **14** sawa na **asilimia 25** ya Watanzania wote. Aidha, eneo la umwagiliaji katika Bonde hili ni **Hekta 229,920** sawa na **aslimia 7** ya eneo lote la Kilimo cha umwagiliaji Tanzania.

Mheshimiwa Spika, Bodi ya Maji Bonde la Wami/Ruvu inachangia **asilimia 3.1** katika pato la Taifa katika Sekta ya Kilimo, Viwanda, Mifugo na Madini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa mafanikio ya Bodi ya Maji Bonde la Wami/Ruvu kuwa ni pamoja na: -

- (i) Kuainisha maeneo yenye uwezekano wa upatikanaji wa maji chini ya ardhi kwa kufanya utafiti na kuandaa ramani kwa Jiji la Dodoma na DSM, Manispaa ya Morogoro na Kibaha;
- (ii) Kufanya utafiti na kuchimba visima sita vya uchunguzi ili kuongeza upatikanaji wa maji kwa wakazi wa maeneo ya Dakawa (Lita 50,000 kwa saa); Kibaigwa (Lita 80,000 kwa saa); Mlandizi (Lita 15,000 kwa saa); Ruvu Darajani (Lita 10,000 kwa saa); Gairo (Lita 15,000 kwa saa) na Bagamoyo (Lita 23,000 kwa saa);
- (iii) Ujenzi wa mabirika 7 yenye kunufaisha takribani **ng'ombe 500,000**, na Kaya 50 katika kidakio cha Ruvu na Pwani;

- (iv) Kuwezesha jamii kuwa na miradi mbadala ya kuingiza kipato ikiwemo utoaji na upandaji wa **miche 10,000** ya parachichi, na miradi ya ufugaji nyuki (Mizinga 350) katika maeneo ya Mgole, Mfizigo, Ngerengere na Matombo na;
- (v) Kuhifadhi vyanzo vya maji kwa kupanda miti **212,760** katika Wilaya za Bahi, Chamwino, Morogoro, Pwani, Mvomelo, Ubungo, Kilosa, Kinondoni na Temeke. Aidha, Bodi imeanzisha vitalu vya miti rafiki kwa maji katika Ofisi ya DSM na Morogoro ambapo jumla ya **miche 61,055** ilipandwa 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Bodi ya Bonde la Wami/Ruvu inakabiliwa na changamoto ya Uhaba wa miundombinu ya kuhifadhi maji hususan mabwawa, Uchomaji holela wa miti iliyopandwa kwenye hifadhi za maji za Makutupora na Bwawa la Mindu, Uvamizi wa mifugo kwenye vyanzo vya maji na maeneo ya hifadhi na mwamko mdogo wa watumia maji katika kulipa ada ya matumizi ya Maji.

2.4.2 Bwawa la Mindu

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba, Wastani wa wingi wa maji katika Bwawa la Mindu hadi Oktoba, 2023 ni Mita za ujazo **8,840,000**. Kiasi hiki kinatoshereza mahitaji ya sasa kwa Mji wa Morogoro.

2.4.3 Bwawa la Kidunda

Mheshimiwa Spika, Bwawa hili ni miongoni mwa miradi ya Kimkakati inayotekelezwa na Wizara ya Maji. Mkataba wa

ujenzi wa Bwawa la Kidunda ulisainiwa mwaka 2022 na ujenzi kuanza mwezi Juni, 2023 ambapo unatarajiwa kukamilika tarehe 17 Juni, 2026.

Mheshimiwa Spika, Mradi huu unatekelezwa kwa gharama ya **Shilingi Bilioni 329**. Hadi mwezi Oktoba, 2023 ujenzi wa Bwawa ulifikia **asilimia 15**. Aidha, Wananchi 1000 walihamishwa kupisha mradi na kupewa viwanja katika maeneo mengine na fidia ya **Shilingi Bilioni 11.4**. Kukamilika kwa ujenzi wa mradi huu kunatarajiwa kuwawezesha Wananchi kufanya shughuli mbalimbali katika eneo hili ikiwa ni pamoja na uzalishaji wa umeme.

2.4.4 Kituo cha Umahiri

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea na kukagua Kituo cha Umahiri tarehe 27 Oktoba, 2023 kilichopo Jijini Dodoma. Kituo kitakuwa ni sehemu ya Chuo cha Maji.

Mheshimiwa Spika, Kituo kinalengo la kuwatumia watumishi wastaafu wa Wizara ya Maji wenye uzoefu mkubwa kwenye masuala yanayohusu rasilimali za maji kwa lengo la kutoa uzoefu kwa wataalamu watakaopata mafunzo katika Kituo hicho. Vile vile, Kituo kitajihusisha na tafiti mbalimbali za masuala ya maji, kuwaongezea zaidi ujuzi wataalamu mbalimbali ikiwa ni pamoja na wahitimu kutoka Chuo cha Maji na kufanya marekebisho (*Calibration*) ya vifaa mbalimbali vya kiutendaji.

2.4.5 Utekelezaji wa Mradi wa Maji wa Miji Ishirini na Nane (28)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea na kukagua Mradi wa Maji wa Miji 28 ulioko Sikonge, Urambo, Kaliua na Uyui Mkoani Tabora tarehe 3 Februari, 2024. Mradi huu unatekelezwa kwa gharama ya **Dola za Marekani 62,287,420**. Hadi kamati ilipotembea utekelezaji wa Mradi ulifikia **asilimia 23.9** na unatarajiwa kukamilika mwezi Oktoba, 2025 kwa mujibu wa Mkataba.

Mheshimiwa Spika, Mradi huu utakapokamilika unatarajia kuzalisha **maji lita 24,760,000** na kuhudumia zaidi ya wakazi **490,926** wa Wilaya za Sikonge, Urambo, Kaliua na Uyui.

Mheshimiwa Spika, licha ya manufaa makubwa yatakayopatikana baada ya kukamilika kwa mradi huu, Kamati ilibaini uwepo wa changamoto mbalimbali ikiwemo, kuchelewa kwa vibali vya kupitisha mabomba kwenye hifadhi za Barabara (Barabara ya Sikonge) na maeneo ya Jeshi na uwepo wa mazao mengi ya msimu katika njia kuu ya mabomba.

2.4.6 Kiwanda cha LODHIA

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea kiwanda cha LODHIA kilichopo Wilaya ya Mkuranga tarehe 13 Novemba, 2023 kwa lengo la kuangalia Utekelezaji wa Maagizo ya Wizara katika kudhibiti uchafuzi wa Mazingira.

Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha LODHIA ni kiwanda kinachomilikiwa na Mtanzania na kinajihusisha na uzalishaji wa

nondo, matenki ya maji ya plastiki, na mabomba ya Majisafi na majitaka yenye ukubwa tofauti.

Mheshimiwa Spika, nondo zinazozalishwa katika kiwanda hiki hutumia vyuma chakavu vinavyokusanywa kutoka maeneo mbalimbali ya nchi na kina uwezo wa kuchakata takribani tani 400 za chuma chakavu kwa siku. Uwepo wa Kiwanda hiki utasaidia kuondoa taka zenye asili ya chuma zinazoweza kuathiri ardhi na vyanzo vya maji.

Mheshimiwa Spika, utunzaji wa mazingira usioridhisha wa Kiwanda hicho kwa kipindi cha nyuma, ulipelekea OMRM kutoa maagizo ya kufanyiwa kazi ili kulinda na kutunza mazingira. Maagizo yaliyotolewa ni pamoja na:-

- (i) Kuhakikisha kuwa Wawekezaji wanafuata Kanuni na Taratibu za kutunza ubora wa mazingira katika maeneo ya Viwanda;
- (ii) Kujenga jengo maalumu la kuhifadhi vyuma chakavu ili kuepusha usambaji hovywa wa vyuma hivyo unaoweza kuathiri mazingira; na
- (iii) Kuweka Mfumo wa kuchuja moshi unaotolewa na Kiwanda katika uchakataji wake ili kupunguza kiwango cha hewa chafu inayorudi kwenye mazingira na kuweza kuhatarisha afya za watu.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa na Utekelezaji wa maagizo yote ya OMRM uliofanywa na Kiwanda. Hivyo, Ni matarajio ya Kamati kuwa Viwanda vingine vitaiga mfano huo ili kuendelea kuboresha, kuhifadhi na kulinda usalama wa mazingira.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

3.1 Maoni ya Kamati

Mheshimiwa Spika, yafuatayo ni maoni ya Kamati kuhusiana na shughuli zilizotekelezwa katika kipindi cha Februari, 2023 hadi Februari, 2024 ambayo yanabainisha mtazamo wa kile kilichojiri wakati Kamati ikitekeleza majukumu yake. Maoni hayo ni kama yafuatayo: -

3.1.1 Maoni ya jumla

- (a) Sheria ya Usimamizi wa Mazingira na Sera ya Taifa ya Maji zilizopo hazikidhi mahitaji ya sasa;
- (b) Bajeti inayotengwa kwa ajili ya Wizara ya Maji na OMRM ni finyu. Pamoja na ufinyu huo, bado mtiririko wa utoaji wa fedha hizo za bajeti hauridhishi;
- (c) Hakuna Mpango wa kuandaa gridi ya Taifa ya Maji;
- (d) Usimamizi wa Sheria, Kanuni na Miongozo hauridhishi;
- (e) Watumishi katika Wizara ya Maji na OMRM ni pungufu ikilinganishwa na mahitaji halisi;
- (f) Wakuu wa Idara na Vitengo mbalimbali katika Wizara ya Maji na OMRM wamekuwa wakitekeleza majukumu yao ipasavyo licha ya baadhi yao kuwa wamekaimu nafasi hizo kwa muda mrefu;
- (g) Elimu inayotolewa kwa Umma juu ya uhifadhi wa Mazingira hairidhishi;

- (h) Hakuna programu za kutosha za Utafiti na mafunzo ya Umahiri kwa Wataalam;
- (i) Hakuna mwongozo wa kuratibu Sekta za Kiserikali zinazohusika katika uhifadhi na usimamizi wa mazingira;
- (j) Hakuna msisitizo wa kutosha katika utekelezaji wa Sera ya kuwawezesha Wakandarasi wa ndani; na
- (k) Hakuna mwongozo wa Kitaifa wa uvunaji wa maji ya mvua.

3.1.2 Maoni mahsusi ya Kisekta

a) Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira

- i) Kanuni za Usimamizi wa Mazingira (Usajili na Utendaji wa Wataalam wa Mazingira) ya 2021, Kipengele cha 32 kukinzana na Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura 191;
- ii) Kuongezeka kwa kasi kwa changamoto za uhifadhi wa Mazingira kunaiifanya NEMC kushindwa kutekeleza majukumu yake ya kisheria ipasavyo kutokana na muundo wake wa sasa kulemewa;
- iii) Changamoto ya upatikanaji wa takwimu na taarifa za masuala ya Mazingira katika Wizara za Kisekta na Mamlaka za Serikali za Mitaa;
- iv) Kutotekelezeka kwa masharti ya uandaaji wa taarifa ya hali ya Mazingira ndani ya miaka miwili kama ilivyoainishwa katika Sheria ya usimamizi wa Mazingira Sura ya 191;
- v) Kutokuwepo na mkakati madhubuti wa kitaifa wa kutekeleza mwongozo wa biashara ya Kaboni;

- vi) Athari hasi za matumizi ya Zebaki kwa wachimbaji wadogo wa madini ya dhahabu;
- vii) Uwepo wa mifuko ya plastiki inayoingizwa nchini kutoka nchi jirani;
- viii) Kuzagaa kwa taka ngumu kwenye maeneo ya Mito, Mabonde, Fukwe ya Bahari na maeneo ya wazi;
- ix) Kutokuwepo kwa Mipango ya kudumu ya usafishaji na ujenzi wa kingo za mito kwa maeneo korofi;
- x) Kutokuwepo kwa Mkakati wa Kitaifa wa uhifadhi wa Mazingira kwenye maeneo yenye milima mikubwa;
- xi) Upangaji wa Miji usiozingatia miundombinu ya majisafi na majitaka;
- xii) Kukosekana kwa takwimu muhimu zinazoweza kusaidia utekelezaji madhubuti wa tathmini za athari kwa Mazingira;
- xiii) Uwepo wa chupa za plastiki zisizorejereka na;
- xiv) Watumishi wa mazingira kutotekeleza majukumu yao ya kitaaluma

b) Wizara ya Maji

- i) Utekelezaji wa miradi ya Maji ya kimkakati ikiwemo miradi wa ujenzi wa mabwawa ya Kidunda na Farkwa kuchelewa;
- ii) Mitambo Ishirini na Tano (25) iliyonunuliwa kwa ajili ya kuchimba visima vya majisafi na salama iliyopelekwa Mikoani haitumiki kama ilivyokusudiwa;

- iii) Visima vingi vilivyochimbwa nchini havijajengewa miundombinu ya kusambaza maji kwa Wananchi;
- iv) Kukamilika kwa Ujenzi wa Kituo cha Umahiri (*Center of excellence*) kilichopo Dodoma kutaongeza kiwango cha ujuzi, maarifa na utalaam;
- v) Shughuli za binadamu zinachangia kwa kiasi kikubwa katika uharibifu wa vyanzo vya maji;
- vi) Hakuna Mpangokazi katika utekelezaji wa Mradi wa Maji kutoka Ziwa Victoria kwenda Mikoa ya Singida na Dodoma;
- vii) Ubunifu wa Wanachuo wa kutengeneza Mashine za maji ya kunywa ("*Water ATM*") na Mfumo Jumuishi wa Usimamizi wa Mivujo (*Integrated Water Leakage Management System - ILMS*) ambao umeanza kutumika kwenye Mamlaka mbalimbali za maji nchini ikiwemo Dodoma, Tanga, Mbeya na Zanzibar;
- viii) Wananchi wengi nchini hawajafikiwa na Mfumo wa majitaka;
- ix) Upangaji wa bei za maji kutofautiana katika maeneo mbalimbali ya nchi;
- x) Miundombinu ya Chuo cha Maji imeboreshwa na;
- xi) Taasisi za Serikali kutolipa Ankara za huduma ya maji;
- xii) Uchelewaji wa kupitisha bomba za maji kwenye hifadhi za barabara na maeneo ya Jeshi katika mradi wa maji ya miji 28 – ulioko Sikonge, Urambo, Kaliua na Uyui

3.2 Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Hoja inayojadiliwa na Bunge lako Tukufu inahusu Taarifa ya Mwaka ya Shughuli za Kamati hii kwa kipindi cha Februari, 2023 hadi Februari, 2024. Taarifa hii imebainisha matokeo ya utekelezaji wa shughuli za Kamati kwa kuonesha mafanikio na changamoto zinazohitaji kupatiwa ufumbuzi kwa kuzingatia muundo wa hoja zinazowasilishwa Bungeni ulioelezwa katika Kanuni ya 61 (3) ya Kanuni za Bunge, naomba kutoa mapendekezo ya Kamati kwa namna itakayoweza Bunge kuamua kama ifuatavyo: -

3.2.1 Mapendekezo kwa Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira

1. Uhuishaji wa Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura, 191

KWA KUWA, mchakato wa uhuishaji wa Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura ya 191 umechukua muda mrefu pamoja na Bunge kushauri mara kwa mara;

NA KWA KUWA, kuchelewa kwa Sheria hii kunaendelea kuleta athari katika utekelezaji wa Sera ya Mazingira kulingana na hali ya sasa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali ichukue hatua madhubuti na za haraka ili kuhakikisha kuwa uhuishaji wa Sheria hiyo unakamilika.

2. Tathmini za athari kwa Mazingira na Usajili wa Kampuni za Washauri Elekezi wa Mazingira

KWA KUWA, Kanuni za usimamizi wa Mazingira (Usajili na Utendaji wa Wataalamu wa Mazingira) zinakataza

Wafanyakazi wa Serikali ikijumuisha Wakufunzi wa Vyuo Vikuu kufanya kazi ya Tathmini za Athari kwa Mazingira licha ya Sheria ya usimamizi wa Mazingira Sura ya 191 kuruhusu;

NA KWA KUWA, kuwazuia Wakufunzi hao kufanya shughuli za tathmini ya athari kwa mazingira inachangia kudumaza uwezo wa Wataalamu hao kutoa maarifa yenye tija kwa Taifa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali ichukue hatua za haraka kufanyia marekebisho Kanuni zote ambazo zimeonekana kukinzana na Sheria na iwaruhusu Wakufunzi ambao ni Washauri Elekezi wa Mazingira kufanya majukumu yao kwa mujibu wa Sheria

KWA KUWA, kumekuwepo na changamoto mbalimbali zinazokwamisha hali ya ufanisi katika tathmini za Athari kwa Mazingira kama vile, kukosekana kwa takwimu muhimu, uhaba wa Wataalamu waliopo nchini wenye ujuzi wa kutosha wa kuandaa mapitio ya tathmini ya athari kwa mazingira kwa baadhi ya miradi na hivyo baadhi ya miradi kufanyika pasipo tathmini ya athari kwa Mazingira;

NA KWA KUWA, changamoto hizi zinasababisha uratibu hafifu katika kusimamia ipasavyo masuala ya Mazingira hali inayoondoa ufanisi katika Usimamizi wa Mazingira;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Miradi yote ya Serikali na Watu Binafsi inayostahili kufanyiwa Tathmini ya Athari kwa Mazingira ifanyiwe kwa kuzingatia, Sheria, Miongozo na taratibu zilizopo;
- (ii) Serikali iwekeze katika kutoa mafunzo kwa Wataalam wa ndani ili wawe na ujuzi wa kutosha wa kuandaa mapitio ya tathmini ya athari kwa mazingira;
- (iii) Kuwepo na ushirikiano wa karibu kati ya NEMC na BRELA katika Usajili wa Kampuni za Wataalam wa Mazingira ili kuleta ufanisi katika utekelezaji wa shughuli za kuhifadhi Mazingira;
- (iv) Serikali kupitia Baraza la Usimamizi wa Mazingira iweke utaratibu wa kutumia angalau Mtaalamu Kiongozi (*Lead Expert*) Mmoja kama kigezo cha kusajili Kampuni ya Washauri Elekezi wa Mazingira badala ya kutumia Wataalamu Wawili na kuendelea; na
- (v) Serikali iweke utaratibu utakaosaidia NEMC kutoa huduma zake Kimkoa badala ya Kikanda ili kuwafikia wahitaji wengi na kwa wakati.

3. Uharibifu wa Mazingira katika maeneo mbalimbali nchini

KWA KUWA, shughuli za binadamu kama Kilimo kisicho endelevu, Ufugaji usiowiana na maeneo ya malisho, ukataji hovywa misitu kwa ajili ya kuni, mkaa, mbao na uchomaji hovywa misitu zimeonekana kuwa

kisababishi kikubwa cha uharibifu wa Mazingira hususani katika Mikoa ya Tabora, Dodoma, Singida, Shinyanga, Lindi, Pwani, Simiyu, Manyara, Arusha na Ruvuma;

NA KWA KUWA, hali hiyo imesababisha kupungua kwa uzalishaji katika sekta za kilimo na mifugo, uharibifu wa vyanzo vya maji, ongezeko la athari za mabadiliko ya tabianchi na upotevu wa rutuba katika udongo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Wizara ikamilishe kwa haraka uandaaji wa mwongozo wa uratibu wa usimamizi wa Sera na Sheria za Uhifadhi wa Mazingira kwa Wizara za Kisekta ili kuongeza ufanisi. Katika uandaaji wa mwongozo huo, OMRM itumie uzoefu na mafanikio yaliyopatikana katika mfumo wa utatuzi wa kero za muungano. Aidha, mwongozo huo uainishe maeneo nyeti na muhimu ya uhifadhi wa mazingira ambayo hayaratibiwi ipasavyo.

Miongoni mwa maeneo yatakayojumuishwa katika mwongozo huo ni pamoja na usimamizi wa mipango ya matumizi bora ya ardhi, mpango wa uvunaji wa maji ya mvua, uchimbaji wa mabwawa, usimamizi wa sheria za mipango miji, udhibiti wa ufugaji wa kuhamahama, utengaji wa maeneo ya malisho, utunzaji wa vyanzo vya maji n.k;

- (ii) Wizara ichukue hatua za kuhakikisha Watumishi wanaoajiriwa kutekeleza majukumu ya usimamizi wa mazingira wanatekeleza majukumu hayo ipasavyo;

- (iii) Taarifa za hali ya mazingira zitumike kama nyenzo za kuwawajibisha wote watakaoshindwa kusimamia mazingira ipasavyo;
- (iv) Kanuni na miongozo ya kutambua na kusimamia maeneo lindwa ziandaliwe kwa haraka ili kuendelea kulinda mazingira. Aidha, ili kubaini fursa mpya, Serikali iweke mkakati wa kuyatambua maeneo mahsusi na yenye umuhimu mkubwa kijiolojia (*geoparks*) mfano Mlima wa Oldonyo Lengai kuwa maeneo lindwa;
- (v) Serikali iendeele kuhamasisha matumizi ya nishati mbadala ikiwa ni pamoja na kuweka ruzuku kwenye gesi ya kupikia hasa kwa Wananchi wa hali ya chini ili kupunguza tatizo la ukataji miti unaochochewa na utegemezi wa nishati ya mkaa na kuni;
- (vi) Serikali iandae mkakati endelevu wa kuhamasisha ajenda za mazingira kwenye mbio za mwenge na kufanya tathmini ili kubaini hali ya maendeleo ya mazingira hayo kwa vipindi tofauti;
- (vii) Serikali iandae Mikakati ya utoaji wa elimu ya mazingira kwa Wanafunzi wakiwa bado wadogo ili kuwajenga kifikra na mtazamo uliorafiki wa mazingira. Aidha, Serikali iendeele kuboresha miundombinu ya maji katika Taasisi za elimu ili kujenga mazingira wezeshi ya kutekeleza Mikakati ya utunzaji wa mazingira;

- (viii) Serikali iweke mpango wa kudhibiti mmomonyoko wa ardhi ambao umeonekana kuwa tishio kwa maeneo mengi ya nchi kwa kuchukua hatua mbalimbali ikiwemo hamasa za upandaji wa miti rafiki kwa mazingira kama vile Mianzi. Aidha, kuanzisha maeneo maalumu ya malisho kwa wafugaji kutasaidia kunusuru uharibifu wa ardhi kwa maeneo mengi hasa yenye jamii za wafugaji;
- (ix) Serikali iimarishe mipango ya matumizi bora ya ardhi kwa kutenga bajeti ya kutosha na usimamizi wa sheria zilizopo ipasavyo. Aidha, Sheria ya mipango miji isimamiwe ipasavyo ili kudhibiti ukuaji holela wa Miji na ujenzi holela wa makazi;
- (x) Serikali iandae utaratibu wa kupeleka Watalaamu wa Mazingira kujifunza katika nchi zilizoendelea juu ya utunzaji wa mazingira ili kuwajengea uwezo na ujuzi wa kuwawezesha kusimamia uhifadhi bora wa mazingira kwa maendeleo endelevu ya taifa na;
- (xi) Serikali iandae Mkakati wa Kitaifa wa uhifadhi wa Mazingira kwenye maeneo yenye milima mikubwa nchini ili kupunguza uwezekano wa kutokea majanga ya kimazingira, kuvutia utalii na kuhifadhi vyanzo vya maji.

4. Jitihada za kupunguza matumizi ya zebaki

KWA KUWA, Zebaki hutumika katika shughuli mbalimbali kama vile uchenjuaji wa dhahabu unaofanywa na Wachimbaji Wadogo licha ya kemikali

hii kuwa na athari kubwa kwa afya ya binadamu na mazingira;

NA KWA KUWA, Tanzania ni miongoni mwa nchi zilizoandaa Mpangokazi wa Taifa wa kupunguza matumizi ya Zebaki kwa Wachimbaji Wadogo wa dhahabu kwa mujibu wa Mkataba wa Minamata kuhusu zebaki ili kunusuru mazingira na afya za Wananchi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali iendeele kutoa elimu juu ya athari za Zebaki hususan kwa Wachimbaji Wadogo wa dhahabu na kufanya kaguzi za mara kwa mara kwa vifaa vya maabara vinavyotumika kutambua uwepo wa zebaki kwenye maji ili kuchukua tahadhari na kudhibiti uchafuzi wa vyanzo vya maji unaotokana na matumizi ya zebaki na;
- (ii) Serikali ijifunze kwa nchi zilizoondokana na matumizi ya zebaki pia itoe mikopo kwa Wachimbaji Wadogo wa dhahabu ili waweze kujikita katika matumizi ya teknolojia nafuu na rahisi.

5. Mpango wa Biashara ya Kaboni

KWA KUWA, kuna Misitu ya Vijiji **589** yenye ukubwa wa **Hekta 1,356,759.4** iliyohifadhiwa katika maeneo mbalimbali nchini na kwamba, **Hekta 430,592** tu sawa na **asilimia 31.7** ndio zimeingia kwenye mpango wa

Biashara ya Kaboni katika maeneo mbalimbali kama Halmashauri za Kiteto, Mbulu na Tanganyika;

NA KWA KUWA, Biashara ya Kaboni imeonekana kuwa na manufaa kwa maendeleo ya Jamii kutokana na kiwango kikubwa cha fedha, ajira na huduma za Jamii zinazoweza kuboreshwa kwa kuwepo kwa biashara hii;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali iendeleo kuhamasisha Vijiji vingi zaidi vyenye misitu kushiriki kwenye Biashara ya Kaboni huku kipaumbele kikiwa utunzaji wa mazingira;
- (ii) Serikali iweke utaratibu wa kutoa vibali vya kufanya Biashara ya Kaboni kwa haraka na kwa kuzingatia miongozo iliyopo ili kuzidi kutengeneza ajira kwa wingi zaidi;
- (iii) Halmashauri zisimamie kikamilifu Mikataba ya Biashara ya Kaboni inayohusisha Vijiji ili kuwezesha biashara hiyo kufanyika inavyostahili na kuwanufaisha Wananchi wa Vijiji husika na;
- (iv) Serikali iandae Mkakati wa Kitaifa utakaowezesha biashara ya kaboni kuwa na manufaa kwa Wananchi.

6. Udhibiti wa taka ngumu na za plastiki

KWA KUWA, uhifadhi usioridhisha wa taka ngumu na za plastiki umesababisha kuzagaa kwa taka hizo katika maeneo mbalimbali kama mito, mabonde, fukwe za bahari na maeneo mengine ya wazi licha ya kuwepo kwa Kanuni na miongozo mbalimbali kwa mfano,

Kanuni ya usimamizi wa marufuku ya matumizi ya mifuko ya plastiki kutoa katazo la matumizi ya mifuko hiyo;

NA KWA KUWA, uwepo wa taka hizo unaleta athari kubwa kwa mazingira ikiwa ni pamoja na uharibifu wa ardhi, viumbe hai wadogo, mifugo, Wanyama wa porini, mimea na afya za binadamu;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali ishirikiane na nchi za jirani ili kudhibiti mianya ya uingizaji wa mifuko ya plastiki nchini;
- (ii) Serikali itoe miongozo ya utunzaji wa taka ngumu. Kwa mfano miongozo itolewe kwa wamiliki wa magari yanayobeba taka kufunikwa ili kuepusha uchafuzi wa mazingira unaoweza kutokana na kuanguka kwa taka hizo
- (iii) Serikali iwachukulie hatua stahiki wazalishaji wa chupa za plastiki zisizorejereka ikiwa ni pamoja na kuandaa mikakati ya kuondoa chupa hizo baada ya matumizi;
- (iv) Serikali kupitia Mamlaka husika ziboreshe masharti ya uwekezaji katika taka ngumu ili kuvutia wawekezaji na kutengeneza ajira zaidi kwa Wananchi na;
- (v) Serikali iweke Mfumo wa kuwaandaa Wananchi kabla ya kutoa makatazo mbalimbali, sambamba

na hilo elimu itolewe kwa ajili ya kuwaandaa Wananchi kifikra na kimtazamo.

7. Kukosekana kwa mipango ya kudumu ya usafishaji wa mifereji ya majitaka na usafishaji, unyooshaji na ujenzi wa kingo za mito

KWA KUWA, kumekuwa na mchanga katika maeneo mengi ya mito na mifereji na utupaji hovywa wa taka katika maeneo hayo

NA KWA KUWA, hali hii imechochea kutokea kwa mafuriko katika maeneo mbalimbali yaliyosababisha uharibifu mkubwa wa mali, miundombinu na kuhatarisha afya za wananchi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali iandae mipango ya kudumu itakayoweza usafishaji wa mara kwa mara wa mifereji ya majitaka pamoja na usafishaji, unyooshaji na ujenzi wa kingo za mito kwa maeneo korofi nchini;
- (ii) Serikali iweke utaratibu mzuri katika usimamizi wa biashara ya mchanga ili ifanyike kwa kuzingatia miongozo iliyotolewa kwa lengo la kuepusha mmomonyoko zaidi wa kingo za mito.

8. Mkakati wa Taifa wa kukabiliana na Mabadiliko ya tabianchi

KWA KUWA, Mkakati wa Taifa wa kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi ulianzishwa kwa lengo la kupunguza uzalishaji wa gesijoto, kuongeza hali ya

uhimilivu kwa Wananchi na kuwawezesha kunufaika na fursa mbalimbali zilizopo;

NA KWA KUWA, mabadiliko ya tabianchi yameendelea kuleta athari katika Sekta mbalimbali licha ya kuwepo kwa mpango mkakati wa kukabiliana na mabadiliko hayo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali itenge fedha za kutosha zitakazowezesha kila Sekta kushiriki kikamilifu katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi.

9. Maazimio ya Mkutano wa Kimataifa wa Mabadiliko ya Tabianchi (COP 28)

KWA KUWA, Tanzania ni mwanachama katika mikutano inayohusu masuala ya kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi;

NA KWA KUWA, Mikutano hiyo huibua maazimio mbalimbali ikiwa ni pamoja na uanzishwaji wa mifuko ya fedha kwa lengo la kuzisaidia nchi zinazoendelea kuweka mikakati Madhubuti ya kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi;

KWA HIYO BASI, Bunge linazimia kwamba;

- (i) Serikali ichukue hatua za kufuatilia upatikanaji wa fedha kutoka mifuko hiyo ikiwa ni pamoja na kutumia washauri elekezi wa kitaifa na kimataifa kuandaa maandiko ya miradi ili kusaidia utekekelezaji ya miradi mbalimbali itakayosaidia

kuongeza uwezo wa Wananchi kuhimili kikamilifu mabadiliko ya tabianchi; na

- (ii) Serikali iangalie uwezekano wa kuongeza vyanzo vipya vya fedha za ndani vitakavyosaidia kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi pasi utegemezi mkubwa kwa nchi zilizoendelea.

10. Taarifa za Hali ya Mazingira

KWA KUWA, Taarifa ya hali ya Mazingira ni nyenzo muhimu katika kufanikisha kusomana kwa mifumo mbalimbali ya kiutendaji ya Serikali;

NA KWA KUWA, upatikanaji wa takwimu na taarifa za masuala ya mazingira katika uandaaji wa taarifa hizo umekuwa na changamoto;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikali ianzishe Kituo cha Umahiri (*Center of Excellence*) kitakachosaidia upatikanaji wa taarifa za mazingira kwa urahisi ili kusaidia uandaaji wa taarifa za mazingira kwa ufanisi; na
- (ii) Serikali itenge fedha za kutosha kwa ajili ya kuandaa taarifa ya mazingira.

3.2.2 Mapendekezo kwa Wizara ya Maji.

1. Uhuishaji wa Sera ya Taifa ya Maji ya mwaka 2002

KWA KUWA, mchakato wa uhuishaji wa Sera ya Taifa ya Maji umechukua muda mrefu pamoja na Bunge kushauri mara kwa mara;

NA KWA KUWA, kuchelewa kwa Sera hii kunakwamisha maendeleo ya Sekta ya majisafi ikiwa ni pamoja na ushiriki wa Sekta Binafsi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Serikali ichukue hatua madhubuti na za haraka ili kuhakikisha kuwa uhuishaji wa Sera hiyo unakamilika.

2. Usimamizi wa Rasilimali za Maji na Upatikanaji wa Huduma za Majisafi na salama nchini

KWA KUWA, upatikanaji wa maji kwa maeneo mengi ya Mijini na Vijijini kwa ajili ya matumizi mbalimbali ikiwemo matumizi ya nyumbani, Mifugo, Kilimo na Viwanda bado ni mdogo;

NA KWA KUWA, hali hii inaweza kusababisha athari mbalimbali ikiwemo, uwepo wa migogoro baina ya watumiaji wa maji, kupungua kwa uzalishaji, na mlipuko wa magonjwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Mchakato wa uanzishwaji wa Gridi ya Taifa ya Maji uendelee kufanyiwa kazi kwa haraka ili kuliwezesha Taifa kuwa na mtandao wa usambazaji maji

utakaosaidia upatikanaji wa maji maeneo yote ya nchi;

(ii) Wananchi wahusishwe kikamilifu katika mipango, ujenzi na makabidhiano ya miradi ya maji ili kuwawezesha kushiriki ipasavyo katika ulinzi na

uendelezaji wa miradi hiyo. Aidha, Kipaumbele katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maji kitolewe kwa Wakandarasi wa ndani ili kuwajengea uwezo;

(iii) Kitengo cha tathmini na ufuatiliaji (M&E) kilichoanzishwa chini ya Wizara wa Maji kiongezewe uwezo ili kuweza kubaini maeneo yenye changamoto ya maji kwa lengo la kutatua changamoto hizo kwa haraka. Sambamba na hilo,

Wizara izingatie kuweka bajeti kamilifu katika utekelezaji wa miradi inayotokana na ahadi za Viongozi Wakuu wa nchi na;

(iv) Serikali iendeele kughibiti ipasavyo bei za maji katika maeneo yote ya nchi ili kuwezesha Wananchi wote kupata maji safi na salama kwa bei nafuu zaidi.

3. Uharibifu wa vyanzo vya maji kutokana na shughuli za binadamu

KWA KUWA, kumekuwa na ongezeko kubwa la shughuli za binadamu katika maeneo yenye vyanzo vya maji;

NA KWA KUWA, hali hiyo imesababisha uchafuzi wa vyanzo vya maji, uharibifu wa miundombinu ya maji na ongezeko kubwa la fedha katika utekelezaji wa miradi

ya maji na hivyo kusababisha kukwama kwa jitihada za upatikanaji wa majisafi na salama kwa Wananchi katika maeneo mbalimbali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali iendeele kuhamasisha uhifadhi wa vyanzo vya maji kwa kulinda maeneo yote ya vyanzo hivyo ambayo hayajafikiwa na shughuli za binadamu;
- (ii) Serikali iainishe maeneo yote ya Umma yenye changamoto ya ukosefu wa maji na kuyatafutia vyanzo vya kujitegemea ili kuhakikisha yanapata maji ya kutosha kwa wakati wote na;
- (iii) Serikali iandae huduma maalumu za mawasiliano zitakazowawezesha Wananchi kutoa taarifa za uharibifu wa miundombinu ya maji.

4. Uvunaji wa maji ya mvua

KWA KUWA, kumekuwa na upotevu mkubwa wa maji ya mvua kwa muda mrefu;

NA KWA KUWA, mahitaji ya maji ni makubwa kwa Wananchi hasa kipindi cha kiangazi;

KWA HIYO BASI, Bunge inaazimia kwamba, Serikali iandae mwongozo wa kitaifa wa uvunaji wa maji ya mvua ili kuwa na hifadhi kubwa ya maji kwa ajili ya matumizi mbalimbali.

5. Mfuko wa Taifa wa Maji

KWA KUWA, Mfuko wa Taifa wa Maji ni chanzo cha uhakika cha fedha za utekelezaji wa miradi ya maji nchini ambapo chanzo kikuu cha fedha za Mfuko huu ni Shilingi 50 ya Tozo kwa kila lita ya mafuta ya dizeli na petroli yanayotumika nchini;

NA KWA KUWA, kiasi hicho cha fedha hakitoshelezi mahitaji hali inayopelekea baadhi ya miradi kutekelezwa kwa muda mrefu;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Kiasi cha Tozo kiongezwe kutoka Shilingi 50 hadi kufikia Shilingi 100 kwa kila lita ya petroli na dizeli ili kupata fedha zitakazoongeza ufanisi katika utendaji ikiwa ni pamoja na kuuwezesha Mfuko wa maji kutoa mikopo ya kutosha kwa Mamlaka za maji ili ziweze kutekeleza miradi kwa wakati na;
- (ii) Wizara ya maji kupitia Mfuko wa Taifa wa Maji iweke Mikakati ya kuandaa maandiko ili kuweza kupata fedha katika Mifuko mbalimbali ya Kimataifa.

6. Chuo Cha Maji

KWA KUWA, Chuo cha Maji kimeendelea kukabiliwa na mahitaji makubwa ya rasilimali fedha kwa ajili ya kuboresha huduma mbalimbali za Chuo ikiwemo miundombinu, vitendea kazi na Watumishi;

NA KWA KUWA, hali hiyo inahatarisha uendelevu, umahiri na weledi katika utekelezaji wa majukumu ya Chuo ikiwa ni pamoja na kuzalisha Mafundi Sanifu ambao ni nguvu kazi muhimu kwa maendeleo ya Sekta ya Maji nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali itoe bajeti kamili kwa Chuo cha Maji ili kiweze kutimiza malengo yake kwa ufanisi. Aidha, jengo la Wizara ya Maji lililopo Ubungo litolewe kwa Chuo cha Maji;
- (ii) Chuo cha Maji kiongeze udahili katika ngazi ya Cheti na Stashahada ili kuongeza idadi ya Mafundi Sanifu. Vilevile Wizara iandae utaratibu wa kuwajengea uwezo wahitimu ili kujiajiri pindi wanapomaliza mafunzo yao na;
- (iii) Chuo kichukue tahadhari kwa programu za uzamili zinazotegemea ufadhili wa nje kwa kuweka Mkakati wa kutenga fedha ili kuwa na ufanisi na uendelevu wa programu hizo hasa baada ya wafadhili kuondoka. Aidha, mchakato wa kuanzisha programu hizo uzingatie suala la Rasilimali Watu.

7. Uimarishaji wa miundombinu ya Majitaka

KWA KUWA, miundombinu ya majitaka katika Miji na Majiji bado hairidhishi kwa kiwango kinachostahili;

NA KWA KUWA, hali hii inaweza kusababisha mlipuko wa magonjwa kwa Wananchi hali ambayo inaweza kuathiri shughuli za uzalishaji;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali iandae Mpango Mkakati wa ujenzi na usimamizi wa miundombinu ya majitaka utakaolenga maeneo yote ya nchi na kutenga fedha za kutosha zitakazoweza kuboresha na kuimarisha miundombinu hiyo kwa haraka;
- (ii) Serikali ihamasishe ushiriki wa Sekta binafsi katika utoaji wa huduma ya majitaka ili kufikia Wananchi wengi zaidi; na
- (iii) Serikali iweke mifumo bora ya majitaka kwa maeneo yote yaliotengwa kwa ajili ya Miji mipya ikiwemo maeneo kwa ajili ya shughuli za viwanda ili kudhibiti uchafuzi wa mazingira na kuvutia zaidi uwekezaji.

8. Utekelezaji wa mradi wa maji kutoka Ziwa Victoria kwenda katika Mikoa ya Singida na Dodoma

KWA KUWA, pamekuwa na changamoto kubwa ya upatikanaji wa maji katika maeneo mengi ya Mikoa ya Singida na Dodoma inayosababisha kuwepo na haja ya kuandaa mradi wa kutoa maji kutoka ziwa Victoria ya kuyapeleka katika mikoa hiyo;

NA KWA KUWA, mradi huo utakuwa ni suluhisho la muda mrefu na endelevu la changamoto ya upatikanaji wa

maji kwa mikoa ya Singida, Dodoma na vijiji vya kando ya bomba kuu;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali iandae mpangokazi wa utekelezaji wa mradi huo ili Wananchi wa Mikoa tajwa waweze kupata maji ya kutosha.

9. Mamlaka za Majisafi na Usafi wa Mazingira

KWA KUWA, Mamlaka za maji zimekuwa zikikumbwa na changamoto za miundombinu, teknolojia na fedha katika utoaji wa huduma;

NA KWA KUWA, hali hii imesababisha kukosekana kwa huduma ya uhakika ya majisafi na usafi wa mazingira kwa maeneo mengi nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba,

- (i) Serikali iangalie uwezekano wa kutumia teknolojia rahisi na yenye gharama nafuu itakayosaidia kuondoa au kupunguza kiwango cha chumvi na madini mengine yenye athari kwenye maji katika maeneo yenye changamoto hiyo nchini ili kuwawezesha wananchi kupata huduma ya maji safi na salama kwa uhakika na;
- (ii) Serikali iendeleze juhudi katika kutafuta rasilimali fedha zitakazoziwezesha Mamlaka za majisafi na usafi wa mazingira kukamilisha utekelezaji wa miradi ya maji kwa haraka.

10. Matumizi ya Mitambo Ishirini na Tano ya Uchimbaji wa Visima vya maji Mikoani

KWA KUWA, Serikali imenunua mitambo Ishirini na Tano (25) na kuisambaza Mikoani kwa ajili ya kuchimba visima;

NA KWA KUWA, mitambo hiyo haitumiki kama ilivyokusudiwa na hivyo kupelekea mitambo hiyo kuharibika huku wananchi wakiwa na uhitaji wa maji;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikali ichukue hatua ya kufuatilia matumizi ya mitambo hiyo na kuchukua hatua stahiki ili fedha ya Serikali iliyotumika kununua mitambo hiyo itumike kwa tija kulingana na malengo ya Serikali;
- (ii) Serikali ifanye tathmini ya kina katika kila Jimbo ili iweze kubaini maeneo yenye uhaba mkubwa sana wa majisafi na salama. Kwa kutumia tathmini hiyo maeneo yaliyobainika kuwa na uhaba mkubwa yapewe kipaumbele kwenye Mpango wa uchimbaji wa Visima na;
- (iii) Ili kuongeza kasi ya uchimbaji wa visima na usambazaji wa maji kwenye maeneo ya kipaumbele, Serikali iweke utaratibu wa kutumia mitambo iliyoko kwenye Mikoa ya jirani kuchimba visima vingi badala ya kutumia utaratibu wa sasa wa kila Mkoa kutumia Mitambo wake kuchimba visima kwenye eneo lake.

11. Utekelezaji wa Miradi ya Maji

KWA KUWA, kumekuwepo na miradi mingi ya maji inayotekelezwa nchini;

NA KWA KUWA, asilimia kubwa ya miradi hiyo haijakamilika kutokana na uhaba wa fedha,

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; -

- (i)** Serikali iandae mpango mahsusi utakaosaidia kukamilisha miradi ya maji iliyoanza kutekelezwa badala ya kuanzisha miradi mipya na kuwa na miradi mingi isiyokamilika na kuigharimu Serikali fedha nyingi.
- (ii)** Maeneo yote ambayo visima vimekamilika, Serikali isambaze maji kwa haraka ili fedha iliyotumika katika uchimbaji wa visima hivyo iwe na tija kwa wananchi.

12. Utekelezaji wa bajeti kwa kipindi cha nusu mwaka

KWA KUWA, kumekuwepo na ucheleweshaji wa upokeaji wa fedha za ndani kutoka Hazina na za Wadau wa Maendeleo;

NA KWA KUWA, Ucheleweshaji huo unakwamisha utekelezaji wa miradi ya maendeleo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba Serikali itoe fedha kama ilivyoidhinishwa na Bunge ili kutekeleza miradi iliyokusudiwa kwa wakati.

13. Bodi ya Bonde la Maji la Wami /Ruvu

KWA KUWA, Bodi ya Bonde la Maji la Wami / Ruvu ni chanzo muhimu cha utafiti wa maji ya chini na juu ya Ardhi kwa matumizi mbalimbali;

NA KWA KUWA, Bodi ya Bonde la Maji la Wami/Ruvu ina Uhaba wa miundombinu ya kuhifadhia maji hususan mabwawa licha ya kuchangia asilimia 3.1 ya pato la Taifa katika Sekta ya Kilimo, Viwanda, Mifugo na Madini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikalii itenge fedha za kutosha kwa ajili ya tafiti na ujenzi wa miundombinu ya kuhifadhia maji na;
- (ii) Elimu iendelee kutolewa kwa Wananchi kuhusu umuhimu wa kutunza vyanzo vya maji kwa kujiepusha na shughuli za binadamu kama ufugaji na uchomaji holela wa moto.

14. Mradi wa Maji wa Miji Ishirini na Nane (28)

KWA KUWA, kumekuwepo na changamoto mbalimbali ikiwemo, kuchelewa kwa vibali vya kupitisha mabomba ya maji kwenye hifadhi za barabara (Barabara ya Sikonge) na maeneo ya Jeshi

NA KWA KUWA, hali hii inaweza kukwamisha utekelezaji wa mradi kwa mujibu wa mkataba;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- i. Wizara ishirikiane na Mamlaka husika kuhakikisha kuwa vibali vya ulazaji wa mabomba vinatolewa kwa wakati;
- ii. Wizara isimamie na kuhakikisha kuwa utekelezaji wa mradi huo unazingatia masharti ya Mkataba na unakamilika kwa wakati ili Wananchi katika maeneo lengwa wapate majisafi na salama kwa wakati kama ilivyokusudiwa na Serikali na;
- iii. Serikali iendeele kushirikisha Wananchi na kutoa fidia kikamilifu kwa mazao yatakayoharibiwa kutokana na shughuli za ulazaji wa mabomba.

15. **Madeni ya Ankra za Maji kwa Taasisi za Serikali**

KWA KUWA, Taasisi za Serikali zimelimbikiza deni la Ankara za huduma ya maji zinazotolewa na Mamlaka za majisafi na usafi wa mazingira nchini (RUWASA) ambapo hadi tarehe 31 Disemba, 2023, Mamlaka ilikuwa inadai kiasi cha Shilingi **26,062,174,425.50;**

NA KWA KUWA, kutokulipwa kwa deni hilo kwa muda mrefu kuna pelekea Mamlaka kupungukiwa na uwezo wa kujiendesha na kushindwa kuwahudumia Wananchi kwa wakati na kwa ufanisi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Serikali ichukulie jambo hili kwa uzito unaostahili na kulipa malimbikizo ya deni hilo ili Mamlaka iweze kujiendesha na kuendelea kutoa huduma kwa Wananchi kama ilivyokusudiwa.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira, napenda kukupongeza wewe binafsi, kwa kuchaguliwa kwa kishindo katika nafasi ya Rais wa Mabunge Duniani (IPU). Tunakuombea afya njema, maisha marefu na mafanikio tele katika utekelezaji wa majukumu yako. Vilevile tunakupongoza na kukushukuru kwa umahiri wako kwa kutuongoza vyema katika kuisimamia na kuishauri Serikali kwa kuzingatia Sheria, Taratibu na dhana nzima ya Utawala Bora kwa lengo la kuwaletea Watanzania maendeleo yenye tija.

Mheshimiwa Spika, nitoe shukrani za dhati kwa Mhe. Azan Zungu (Mb), Naibu Spika kwa kazi nzuri anayoifanya ya kukusaidia kuongoza na kusimamia Mhimili wa Bunge. Aidha, niwashukuru Wenyevititi wote wa Bunge kwa ushirikiano walioutoa kwa Kamati katika kutekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, kipekee napenda kuwashukuru Mawaziri Mhe. Juma Aweso (Mb), Waziri wa Maji na Mhe Seleman Jafo (Mb), Waziri wa Nchi Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira, Manaibu Waziri, Mhe. Eng. Maryprisca Mahundi (Mb), Naibu Waziri wa Wizara ya Maji, Mhe. Khamis Hamza Khamis (Mb), Naibu Waziri wa Nchi Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira,

kwa ushirikiano wao katika utekelezaji wa majukumu ya Kamati kwa kipindi cha Mwaka Mmoja.

Aidha, niwashukuru Watendaji wote wa Wizara na Taasisi zilizo chini yake wakiongozwa na Prof. Jamal Adam Katundu, Katibu Mkuu Wizara ya Maji na Ndg. Mary Maganga Katibu Mkuu Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira. Natambua kuwa ushirikiano wao ndio uliofanikisha Kamati kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee niwashukuru kwa moyo wa dhati Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira kwa ushirikiano walionipatia katika kipindi chote cha mwaka mmoja cha utekelezaji wa shughuli za Kamati.

Natambua na kuthamini michango yao adhimu, makini, na uzalendo wa hali ya juu katika kutekeleza na kufanikisha majukumu ya Kamati.

Kwa heshima kubwa natamani kuwataja majina yao, hata hivyo kutokana na ufinyu wa muda. **Naomba majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu ya Taarifa Rasmi za Bunge (HANSARD) kama ifuatavyo: -**

1. Mhe. Jackson Gedion Kiswaga, Mb - **Mwenyekiti**
2. Mhe. Anna Richard. Lupembe, Mb - **M/Mwenyekiti**
3. Mhe. Asya Sharif Omar, Mb - **Mjumbe**
4. Mhe. Mohammed Jumah Soud, Mb - **Mjumbe**
5. Mhe. Prof. Shukrani Elisha Manya, Mb - **Mjumbe**

6. Mhe. Juma Usonge Hamad, Mb - **Mjumbe**
7. Mhe. Haji Makame Mlenge, Mb - **Mjumbe**
8. Mhe. Asya Mwadini Mohammed, Mb - **Mjumbe**
9. Mhe. Kavejuru Eliadory Felix, Mb - **Mjumbe**
10. Mhe. Regina Ndege Qwaray, Mb - **Mjumbe**
11. Mhe. Agnes Elias Hokororo, Mb - **Mjumbe**
12. Mhe. Eng. Stella Martin Manyanya, Mb - **Mjumbe**
13. Mhe. Keneth Nollo, Mb - **Mjumbe**
14. Mhe. Suleiman Omar Mohamed, Mb - **Mjumbe**
15. Mhe. Ritta Kabati Enespher, Mb - **Mjumbe**
16. Mhe. Balozi Dkt. Bashiru Ally Kakurwa, Mb - **Mjumbe**
17. Mhe. Charles Mwijage, Mb - **Mjumbe**
18. Mhe. Deo Kasenyanda Sanga, Mb - **Mjumbe**
19. Mhe. Robert Chacha Maboto, Mb - **Mjumbe**
20. Mhe. Emmanuel Peter Cherehani, Mb - **Mjumbe**
21. Mhe. Kasalali Emmanuel Mageni, Mb - **Mjumbe**

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, napenda kuishukuru Sekretariati yote ya Bunge kwa ushirikiano wao katika kufanikisha shughuli za Kamati, chini ya Uongozi mahiri wa Katibu wa Bunge Ndg. Nenelewa Mwihambi, *ndc*, kwa umakini na weledi katika kuratibu shughuli za Kamati ikiwa ni pamoja na kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake bila kukwama.

4.2 Kutoa Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza kwa kina shughuli zilizotekelezwa na Kamati, matokeo ya utekelezaji wa shughuli hizo na uchambuzi wake, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako sasa liipokee Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maji na Mazingira na likubali Maoni na Mapendekezo yote ya Kamati kama yalivyo.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Jackson Gideon Kiswaga, (Mb),

**MWENYEKITI,
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE,
YA MAJI NA MAZINGIRA.**

09 Februari, 2024